

Eksemplariske studieprojekter i religion

Her er der 4 studieprojekter i religion

Det første "Angakkoq" starter godt, men fremstår med mangelfuld vurdering og konklusion. Studieprojektet bestod lige med karakteren 02

Det andet "Taburegler og livsførelse i den eskimoiske religion" har en god disposition og en god behandling af temaerne, men fordi at opgaveformuleringen er meget bred, giver opgaven et lidt for redegørende indtryk. Man kunne her ønske, at opgaven gik meget i dybden med færre undertemaer. Studieprojektet fik karakteren 7

Det tredje "Fangst og dyr i eskimoisk religion" har en god disposition og en god anvendelse af kilderne, ligesom vurderingen og konklusionen var god og fyldig. Studieprojektet fik karakteren 10

Det fjerde "Tupilak og Amuletter" har en særdeles god disposition og en meget flot kildenær anvendelse af kilderne. Fremstillingen er præget af en meget selvstændig tilgang til emnet, der er et meget snævert emne, men som der behandles meget grundigt og fyldestgørende. Vurderingen af forskellen på god magi/ond magi og angakkoq kontra ilitsisoq er også særdeles fyldig og god, ligesom konklusionen og listen over anvendt litteratur også er det. Studieprojektet fik karakteren 12.

Studieprojektet i 3.G.

Angakkoq

2017

Religion

Klaus Engelbrecht

Indholdsfortegnelse:

1. <u>Indholdsfortegnelse:</u>	2
2. <u>Indledning.</u>	3
3. Angakkoq	4
4. Angakkoq-uddannelse	4
5. En angakoq-lærling dør og genopstår	5
6. Indvielsen	5
7. Sjæleflugt	6
8. Månemanden	7
9. Manden, der besøgte månemanden	8
10. Havets moder	
11. Angakkuts betydning og status	
12. Konklusion	
13. Litteraturliste	

2. Indledning

Opgaven handler om Angakkoq.

Angakkoq – En arktisk shaman

Ordet ”Shaman” er fra Sibiriske Tungus-folk. Men grønlandske Inuit kalde man det Angakkoq, hvis der er mange, kalder man det Angakkut. Omgivelserne kan betegne shamanen negativt og de kalder dem ”heksemestre, medicinmænd, åndemanere, troldkarle og mystiske”¹.

Mellem 1884-85 folketælling i østgrønland har vist, at der var en angakkoq hver boplads. Det har også været store muligt i vestgrønland, at der var en hver i bopladserne.

En shaman er enten mand eller kvinde, og skulle kunne:

1. Fjerne sig/”rejse” fra virkelig verden og kontakter den ”overnaturlig”/”ualmindelig” verden
2. Bruger særlig udstyr, såsom tromme, særlig udstyr teknikker og kontrollerer ”hjælpeånder”
3. Kommer til en anden verden og kan se sin egen krop, kroppen sover men bevidsthed er vågn.
4. Løse opgaver i krisen såsom sult og/eller sygdom

Billed 2: <http://www.ewao.com/wp-content/uploads/2016/07/angakkoq-shaman.jpg>

Angakkoq-uddannelsen

Angakkoq udpeges på fire ting af forældre, ældre angakkuts eller andre fra samfundet. 1. Angakkoq var tit født med ”sejrsskjorte”, som er ubrudt fosterhinde. 2. Når barnet har overlevet en stor søskendeflok, som forældre har ellers født men er død. 3. Barnet har særligt udseende, eller 4. spæd har overlevet alvorlig sygdom. Barnet skal kunne få spontan personlig oplevelse som ske i drøm eller vision, som føre til uddannelse. Uddannelse starter tidligt i alder, som var 6-12 år. Det er krævende og mangeårig uddannelse.

Uddannelse var af teoretisk som bestod af at skaffe sig nødvendige viden om Angakkoq-teknikker, alle mulig om ”ualmindelig” verden og praktisk foregå i hemmelighed for at finde ud af om lyset (qaamaneq) og andre kræfter såsom oplever overgangsrite, som lærling skal oplever sin egen ”død”

og ”genfødsel”, som er inddelt i tre faser: 1. læringen isolerer sig fra samfundet og udsættes for fysiske smerte som er sult og kulde. Han finder sin glatte ”gnidesten” som han gentagende skulle stryge, måske i flere dage. 2. Lærlingen oplever sin egen død ved at møde et stort væsen fra søen og æde lærlingen. 3. Lærlingen genfødt – vågner op, uden tøj på og er udmattet. Hans klæder kommer flyvende tilbage på plads. Angakkoq blev et ”nyt” menneske med sine kommende hjælpeånder som har ædt ham.

”En angakkoq-lærling dør og genopstår

Jeg var engang sammen med en angakkoq (Lærling) som manede ånder ved at gnide på en sten i nærheden af en sø, der ligger indenfor Siorartooq (...) Derefter gik han hen til sin gnidesten og begyndte at gnide den lige ved bredden af søen. Mens han gned stenen, opstod der et stykke ude i søen en dønning, der ligesom en høj krapsø en gang imellem brød opad.

Da dønningen derefter begyndte at lægge sig, dukkede der en mægtig, fæl bjørn op, vendt mod syd. Den vendt sig langsomt imod angakkoq`en, der gned stenen, den satte forbenene op på land, krøb op og begyndte at nærme sig ham. Den kom nærmere og nærmere, og da den var nået hen til ham, for den over ham, greb ham med tænderne og slyngede ham bort. Det gentog sig atter og atter, og tredje gang slyngede den ham lige ned til søbredden. Dernede fra slyngede den ham atter op, så at han faldt ned på stedet, hvor han havde siddet og gnedet stenen. Da bjørnen havde fået ham derop, begyndte den minsandten at æde ham; den åd og åd for til sidst at æde ham fuldstændig op, så at kun knoglerne var tilbage, hvorefter den bevægede sig bort fra stedet, nåede ned til søen og svømmede ud. Da den nåede stedet, hvor det sted, hvor den først var dukket op, drejede den omkring igen og forsvandt. Da der ikke var andet tilbage af bjørnens måltid end knoglerne, vendte jeg blikket bort derfra, og i lang tid var der ikke andet at se end knoglerne.

Til sidst hørte jeg en lyd, der lød således: ”Kåkåkå, kåkåkå”. Det var angakkoq`ens klæder, som bjørnen havde flået af, der bragte liv i ham. Efter temmelig lang tids forløb om der endelig liv i ham, men han var meget udmattet. Efter at have kræfter ved at gå frem og tilbage, begyndte vi at gå ned mod kysten, min følgesvend uden klæder på kroppen. Da vi havde gået lidt, så vi, at hans pels kom flyvende af sig selv, og da den kom op på siden af ham, tog han den på. Lidt efter kom hans benklæder, senere også hans kamikker, som han alt sammen trak på.”

Indvielsen

Lærlingene lærte alt hvad de kan lære, nogle søge hjælpeånder oppe i fjelde, hvor de viser sig for mennesker som søger ensomhed og i dybeste hemmelighed. Når man vide at de er sidste hjælpeånder, anmoder man sine åndemanernes, sådan set sine bopladsfæller, om møde som vidner og deltager til fest som foregår i fælleshuset når det er i vinteren. Det skete ved indvielsesrite (initieringsrite), Hjælpeløs bagbundet slukker lærlingen lamper og man begyndte at hørte ham stønne og sukke fra mørket. Troldtrommer der var lagt ved siden af ham komme levende som om der er 1000 ånder der slå løs. Hver gang trommen slå på vej til hoved fra hælen komme der lys fra solen, og når solen var nået op til hoved og alt er lyst opstå der en ny angakkoq

Billed 3: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok04.jpg>

Sjæleflugt

Angakkoqs sjæleflugt ritual foregik i fælleshuset med slukket lamper. Angakkoq blev bagbundet, han påkaldte sin åndehjælper på hemmelige åndesprog, han brugte sin trommen samtidig udtalte han hjælpeåndernes (toornat) navne et efter et, hvis hjælpeånder var mange. Efter toornat er ankommet en efter en, skulle angakkoq frigjorde sin sjæl fra kroppen og forlad sin døde krop til en af loyal hjælpeånden. Med de andre åndehjælper rejste angakkoq og brugte sit indre lys, for at finde vej til sit bestemmelsessted som er tit guddommelig, ånderne eller dødrigerne, såsom op til månemanden eller ned til havets moder. De hente hemmelig viden eller løse de samfundsproblemer. Og når angakkoq komme tilbage til sin fysiske krop fortæller angakkoq om sine oplevelser og delte sine budskaberne fra guddommelig som er tit, at menneskerne ikke skulle bryde taburegler og fangstritualer. Fordi guddommelig blev snavsede og urenheder.

Billed 4: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok05.jpg>

Månemanden

Her i landet, boede månen med sin søster solen i samme huset. Om aften når lyset slukkedes, gik månen til sin søster for at ligge hos hende. Solen ville vide hvem der ligger med hende om natten. Hun vidste ikke hvem det var der ligger hos hende fordi lyset slukkedes og der var mørkt. Da månen sover ved siden af solen smurte hun hans skulderen med lampesod, så hun kan se hvem det var. Næste morgen sagde hun at der var en der har sod på sig. Hun opdage, at det var hendes bror der har ligget hos hende. Så tog hun kniven og skære sin ene bryst og kaste den til sin bror og sagde: "Siden du holder så meget af mig, så spis mig!"³ Hun tog en pind stak lampemos på, dyppede enden med tran og tændte den. Hun løbde ud og hun steg op i luften. Da månen kom ud, var solen oppe i luften. Han løber ind og tage sermiaut, som er redskab af ben eller træ til at skrabe og banke isen og stak den lampemos på. Han tændte den og løb ud efter sin søster. Da månen var oppe i luftet slukkedes lampemosset. Den var kun blev en glød tilbage. Når den var ved at slukkes puster han lyset, så der komme små gnister ud til siderne som blev til stjernerne. Månen lyser ikke meget, fordi den har kun en glød. Og måne var nogle gang nødt til at gå ned til jorden for at fange sæler. Men solen lyser stadig og lampemosset brændte stadig, siden den kom op i luften.

Billed 5:

http://www.clioonline.dk/religionsfaget/udskoling/fileadmin/_processed_/2/9/csm_c_Joern_O._H._Bork_soeskend-parret-sol_olie_9cd3726b35.jpg

Manden, der besøgte månemanden

Der var engang en ægtepar, der blev ved med at mistede deres nyfødte børn. Hver gang de miste en nyfødte var de nødt til at følge taburegler i forbindelse med dødsfald, hvor de måtte ikke være med andre og levede som mennesker. Når de var sulten og tørste kunne de ikke bede om mad og vand, i en måned. Når dem som bor sammen med dem vil være gode mod dem giver de mad til ægteparret ved at vendte ryggen til dem. Når de så spidste er det forbudt for dem at bruge kniv. Når bodens strenge måned er slut kan de nogenlunde som almindelig mennesker. Sådan levede parret hver eneste gang kvinden føder og barnet døde.

Engang kvinden havde født og barnet døde, tog manden ud på fangst, som var forbudt. Efter han havde fanget og var taget hjem bad han sin kone om at sy sin kajak. Hun sad der bare og lad som om hun ikke høre noget, fordi hun er bange for at miste sin sjæl. Manden gentog sig og blev sur. Kvinden blev bange og gjorde som manden sagde og begyndte at sy. Men hver eneste gang hun trak tråden igennem, brummede den.

Manden så svømmende dyr i vandet og han blev klar over at det var ikke en bjørn, men en stor hund, manden sagde at det var nok månemandens hund der nærme sig for at straffe dem. Han tag sin lappe, løbe til den og da de mødes halvvejs dræbe manden hunden. Manden lad hundeliget ligger. Konen sy kajak færdig og kom til huset. Manden kom hen til huset, til sin kone, for at beskytte hende.

Om aften blev der råbt vred mandsstemme udenfor huset, igennem husets næse, som er ved indgang: "Hvem er det, der har dræbt min hund?"⁴ to gang. Manden tog tøj på og brølede at han har gjorde det fordi hunden skulle dræbte dem. Da manden komme ud til husgangen så han månemanden var klædt med bjørneskind. De kom i slagsmål. Manden tog månemandens hals og kvalt ham.

"Månemanden tænkte: "Nu bliver jeg kvalt", og i sin dødsangst gav han sig til at true manden:

"Der skal aldrig mere blive lavvandet."

"Åh, skidt, lad det aldrig mere blive lavvandet."svarede manden.

"Fuglene skal aldrig mere få yngel" stønnede månemanden.

"Skidt om fuglene ikke mere yngler.", svarede manden og snoede videre.

"Skal sælerne da aldrig mere føde unger?"

"Det gør ingenting om sælerne ikke mere føder" unger svarede manden.

Da det omsider var ved at være ude med månemanden, kom han frem med sin sidste trussel: "Du skal straffes med min ammaligarsin"(drabelige ismejsel, en kæmpestor narhval)"⁵

Manden tænkte sig om og give slip på månemanden. Månemanden samlede kræfter og spurgte manden om han vil besøg ham. Manden sagde ja. Det gjorde manden så.

På vej til månemandens hus drejede manden forkert og da mødte ham en kvinde ved navn Nalikkaaddivakkaa, som kunne spise indvolderne uden man mærke det hvis man bare smile lidt, eller selv om man ikke mærke at smilebåndet trak op som manden gjorde uden han ved det, så spiste hendes hund som er i hendes kønsorgan indvoldene. Manden overlever men var bleg da han kom til månemandens hus. Månemanden hentede mands indvolde. Manden var heldig at

Nalikkaaddivakkaa ikke spiste hans indvoldene. Manden slugte alt sine indvolderne for at overleve.

Havets moder

Der var engang en forældreløs pige, med sin hund. Hun var i midten da konebåden kom, roede fra det store fjeld, Naajarsuit. Konebådens styremand var en meget svært, bredskuldret og ondt sind mand. Han blev pludselig gal på den lille forældreløs pige, greb hende i skulderen og kaster hende til vandet med hendes hund.

Den lille pige prøvede at svømme, da hun nå konebåden, greb hun bådens ræling. Men konebådens styremand tag sin økse og huggede efter hendes hånd. Men han huggede hendes pegefinger og langemand og de faldt ud i vandet. Den lille pige mistede sit tag og begyndte at synke med hendes hund.

Da hun var under vandet følte hun svimlende, kvælende fornemmelse et øjeblik. Efter det havde hun det godt og er i bevidsthed. Men hun sank stadig dybere ned i vandet. Da hun nåede havets bund, ser hun stier der førte til nord og syd, vest og øst. Hun valgte vest, og gå, til hun så boplads. Da hun prøvede at komme op til bopladserne forstæede hun at hun ikke kunne. Det var for langt. Men da hun begyndte at forstå og så at hun havde den bedste udsigt over alle jordens beboede, lavede hun et hus med to værelse, hvor i den ene, skulle hun selv havde værelse og dyrene i den anden. Hendes hund blev oppe i taget og hold øje med alt. Efter mange år blev pigen og hunden meget store.

Pludselig da hun sover, mærkede hun underligt og klamt lugt, der ramte hendes ansigt. Det var våd og fugtigt. Det var alt det, menneskerne fra bopladserne der har kastede ud til vandet som var møddingen, ben, madrester og andre ting af den slags. Hver gang menneskerne smider noget, blev hun ramt i ansigt, hendes ansigt og hår blev meget urede, der voksede for hver dage. Hendes hund blev urolig og begyndte at snerrede og gø højere og højere, mens tiden gik.

Efter nogle tid forstæede åndemanere, at pigen som er druknet ud i fjeldet ved Naajarsuit, var nu blev stor og har bygget hus med sin hund på havets bund, og var blevet til havets og sø dyrenes herskerinde, hvor hun kunne bestemme over alle de dyr bare ved at kaste øjekast. Og når hun blev sur holder hun alle dyr væk fra menneskerne, så de ikke kunne fange noget.

Engang da der var ingen dyr, kaldte åndemaneren sine bopladsfæller sammen til åndemaning, og fortalt dem at han skal ned og rense havets kvindes ansigt. Åndemanere tilkaldte sine hjælpeånder og sagde til bopladsfællerne: "Følg mig gennem hullerne i tarmskindsruden og gennem sprækken i dørforhænget, og læg så blot mørke til, hvorledes jeg vil forsøge at finde mig en nedgang til havet gennem smårevnerne nede i kystens tidevandsbælte." ⁶ og bopladsfællerne gjorde som han sagde.

Billed 6: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok01.jpg>

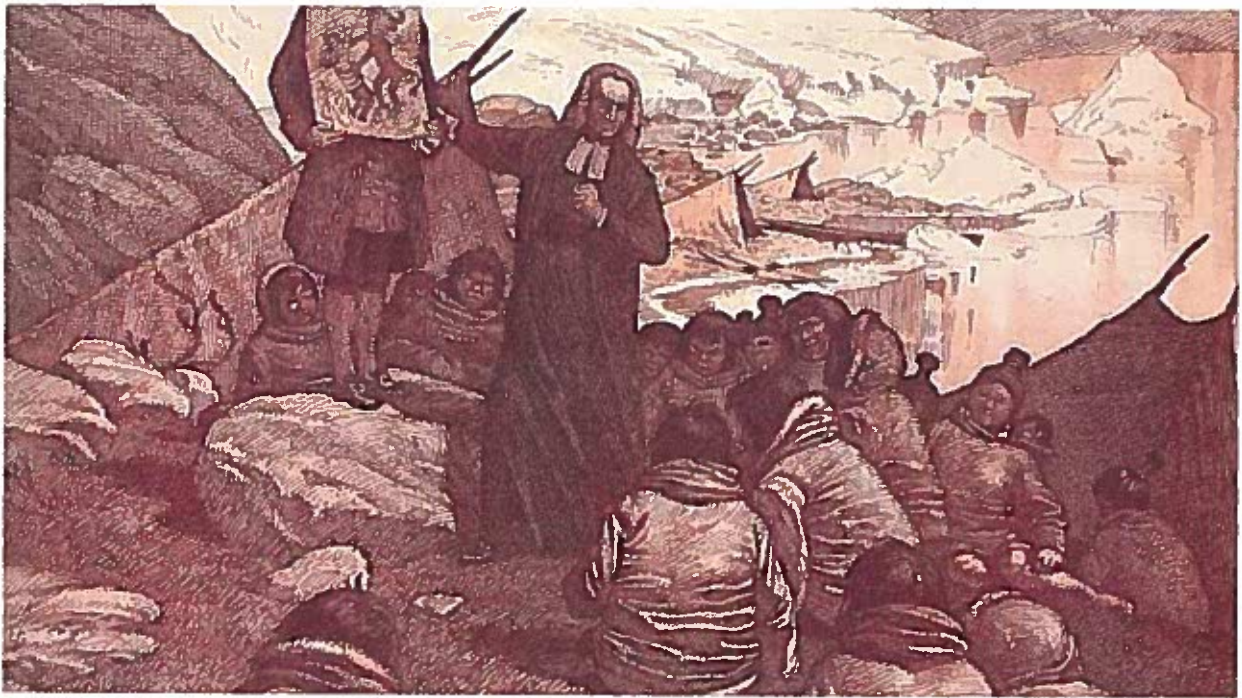
Angakkuts betydning og status

Anngakkoq havde mange forskellige funktioner i samfundet. Det var ham der varetog forholdet til guderne månemanden og havets moder. Da disse guddommelig var strafferne guddomme, der straffede brød på tabureglerne og fangstritualer var også angakkoqs opgaver at sørger for at disse regler blev overholdt af bopladsen. Dette gør angakkoq til en dommer i moralsspørgsmål.

Angakkoq var også helbreder og læge der kunne udfører shamanistiske helbredelse ritualer. Dette betyder også at angakkoq var en form for psykolog og heler, fordi inuit opfattede alle sygdomme som fremkaldt af noget sjæligt og spirituelt hjemfør inuit animistiske verdensopfattelse.

Angakkoq var også konfliktløser hvis der opstod striderheder mellem folk på bopladserne. Endelig var angakkoq også sæddonor.

Før den Europainske kolonisering var angakkoq den mest res

Billed 8: https://cdn.kristeligt-dagblad.dk/sites/default/files/styles/twothird_wide/public/2011/01/277980.jpg

Konklusion

Litteraturliste

Bog:

Bjørn, Anders "Sila" 1993

Brandstrup, Lasse og Josephsen, Hanne "Eskimoerne" 1975

Engelbrechtsen, Klaus & Thomsen, Jørgen "Inuitisk Religion og mytologi" 2013

Jørgensen, Mikkel Ring & Engelbrechtsen, Klaus Norman "Silamiut – Grønlands Forhistorie" 2016

Hjemmesider:

Internetside: [https://www.google.dk/search?](https://www.google.dk/search?q=Angakkoq&safe=active&biw=1536&bih=747&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewjdxujyg_LRAhUhmJ0KHVwoCGkO_AUIBigB)

[q=Angakkoq&safe=active&biw=1536&bih=747&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewjdxujyg_LRAhUhmJ0KHVwoCGkO_AUIBigB](https://www.google.dk/search?q=Angakkoq&safe=active&biw=1536&bih=747&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKewjdxujyg_LRAhUhmJ0KHVwoCGkO_AUIBigB)

Billeder fra google.dk:

Forside: <http://www.ewao.com/wp-content/uploads/2016/07/angakkoq-shaman.jpg>

Billed 2: <http://www.ewao.com/wp-content/uploads/2016/07/angakkoq-shaman.jpg>

Angakkoq angut: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok04.jpg>

Angakkoq angakkorsartog: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok05.jpg>

Billed Myten om månemanden:

http://www.clioonline.dk/religionsfaget/udskoling/fileadmin/_processed_/2/9/csm_c_Joern_O._H._Bork_soeskend-parret-sololie_9cd3726b35.jpg

Havets moder tegning: <http://www.ijsbarbaar.nl/angakok01.jpg>

Mongolsk shaman manden: <http://www.face-music.ch/Bilder/shamanotshir.jpg>

Mongolsk shaman kvinde: <http://www.schamanismus-information.de/schamanismus/schamane-06.jpg>

Inuitsamfund kristendom:

https://cdn.kristeligt-dagblad.dk/sites/default/files/styles/twothird_wide/public/2011/01/277980.jpg

Fodnote:

Brandstrup, Lasse og Josephsen, Hanne "Eskimoerne" 1975, side 125 linje 12.

Citater/Primærkilder:

Engelbrechtsen, Klaus & Thomsen, Jørgen "Inuitisk Religion og mytologi" 2013

Fodnote:

Citater/Primærkilder:

Engelbrechtsen, Klaus & Thomsen, Jørgen "Inuitisk Religion og mytologi" 2013

Taburegler og livsførelse i den eskimoiske religion

Religion

man 1/10/10

1/10/10

Indholdsfortegnelse

- Indledning s. 2
- Hvad er taburegler? s. ~~2~~ 3
- Forskellige typer af taburegler i inuitsamfundet s. ~~3~~ 4
- Naturen s. ~~3~~ 4
- Dødsopfattelse s. ~~4~~ 5
- Fødsler s. ~~5~~ 6
- Angakkoq s. ~~6~~ 7
- Gudsforestilling s. ~~7~~ 9
- Inuiternes livsførelse s. ~~10~~ 11
- Kristendommens indførelse s. ~~11~~ 12
- Konklusion s. ~~12~~ 13
- Litteraturliste s. ~~13~~ 15

Indledning

Jeg vil i denne opgave redegøre for taburegler i eskimoisk religion og derefter diskutere deres betydning for inuiternes gudsførestilling samt samfundets moral og opbygning. Dernæst vil jeg vurdere hvilken indflydelse tabureglerne havde på inuiternes livsførelse.

Eskimoiske samfunds livsførelse har været præget af hårde *odds* med et barskt klima og et meget ressourcefattigt område, hvor adgangen til føde var hårdt arbejde, hvor truslen om misfangst altid var til stede, og hvor selv det at finde materialer til livsnødvendige redskaber krævede held og kundskab. Man kunne f.eks. kun få fat i materialer som træ ved at finde drivtømmer. Derudover var man tvunget til et liv som nomade bl.a. på grund af fangstdyrenes migration.

Hvorfor har inuit så, på trods af så meget andet besvær i deres dagligdag, valgt at påføre sig selv så mange regler, ritualer og tabuer, som tilsyneladende gjorde livet endnu vanskeligere end det var som udgangspunkt?

Jeg vil finde svar i konkrete taburegler, sagn og beretninger fra samtidens folk, f.eks. en angakkoq. Kilderne jeg arbejder med vil både være primære- og andenhånds kilder, og typisk vil man, i emnet eskimoisk religion, have kilder nedskrevet af kristne missionærer, antropologer mm.. da datidens inuitter ikke selv nedskrev deres beretninger, men overleverede dem oralt.

Hvad er taburegler?

I religionsvidenskab er tabu et begreb der dækker over regler og forbud i bestemte situationer eller

bestemte tilstande. Ordet tabu er et polynesisk ord som betyder straf. Hvis man bryder et tabu, vil en hellig og/eller overnaturlig kraft afstraffe enten enkelte eller kollektivt. I moderne sprogbrug har ordet skiftet betydning til ting man helst vil undgå at tale om. Dette viser den anden side af tabubegrebet: at et tabu har en social funktion i forhold til samfundsmoral.

I inuitsamfundet har taburegler spillet en vigtig rolle i forhold til det samfundsbevarende element.

De eskimoiske samfund var uhyre sårbare, dels fordi de var fuldstændig afhængige af fangst, dels fordi samfundene var meget små og folk derfor var afhængige af hinanden. En række tabuer satte rammer for, hvordan man skulle agere som medlem af gruppen, og således havde tabureglerne en adfærdsregulerende funktion.

Forskellige typer af taburegler i inuitsamfundet

I inuitsamfundet måtte man overholde et stort antal tabuer. Man kan opdele tabuerne i to hovedkategorier: 1. Tabuer og ritualer relateret til fangst og fangst dyr 2. Tabuer som havde at gøre med menneskers liv dvs. Tabuer forbundet med fødsel, død, og overgang fra en livfase til en anden, eksempelvis overgangen fra barn til voksen. Nedenfor vil jeg gennemgå et par eksempler for hver kategori.

Naturen

Inuitsamfundenes overlevelse var fuldstændig afhængigt af god fangst. Inuits altafgørende forhold til deres fangst dyr gav derfor anledning til stor respekt og æresfrygt, da fangst dyrenes udebleven var lig med sultedøden. For inuitsamfundet var tabureglerne et middel til at bringe samfundet og menneskets handlinger i overensstemmelse med naturen.

I den eskimoiske religion er alt besjælet med Inua (sjæl). Det vil sige *alt*, såsom dyr, mennesker, sten og sågar navne er besjælede, og derfor levende. Derfor findes der et væld af taburegler som relaterer sig til, stort set alle ting og alle handlinger. Et godt forhold til den besjælede natur handlede om liv eller død.

Havde man nedlagt et dyr, gjaldt bestemte regler og handlingsmønstre for hvordan det skulle behandles, alt sammen med det formål at dyrets Inua (sjæl) skulle vende tilbage i form af et nyt fangstdyr. For eksempel indgik det i isbjørnens fangstritual at man vendte dens hoved "hjemad" hvorfra den var fanget, så dens Inua havde nemmere ved at finde hjem¹.

Blev disse regler ikke overholdt, kunne det have den konsekvens at fangstdyrene ikke ville vende tilbage eller ligefrem hævne sig på den ansvarlige². Det vil sige at den enkelte fanger både havde et ansvar overfor sig selv og overfor hele bopladsen. Man havde også historier om hvor meget naturen kunne bære nag over menneskenes ugerninger, f.eks. var der i forbindelse med hvalfangst, et væld af ritualer og regler. Som eksempel kan nævnes et canadisk sagn om to kvinder, som nedlagde en godtroende hval. Førhen lod hvaler sig gerne fange, men da de to kvinder lod hånt om kønsrollemønstrene og fangede en hval, ødelagde de forholdet mellem hvaler og mennesker for eftertiden³.

Dødsopfattelse

Dødsopfattelsen i den eskimoiske religion omhandlede i høj grad overgangen til den næste verden, da dens Inua (sjæl) lever videre, og kun kroppen er død. Sjælen skal på en sikker vandring og man tager et stort hensyn til tabureglerne, som skulle overholdes nøje, da en hvileløs sjæl kunne risikere at vende tilbage som et genfærd⁴.

Selve døden i sig selv var eskimoerne ikke bange for. Knud Rasmussen spurgte angakkoqen Odark ind

1 Sila, Anders Bjørn s. 41

2 Sila, Anders Bjørn s. 41

3 Sila, Anders Bjørn s. 41

4 Sila, Anders Bjørn s. 68

til døden og fik følgende svar:

”Du spørger, men jeg ved intet om døden, fordi jeg kun kender livet; jeg kan kun sige dig, hvad jeg tror: enten er døden livets ende, eller også blot overgangen til en anden måde at leve på. I begge tilfælde er der intet at frygte. Dog vil jeg meget nødig dø nu, fordi jeg synes, at det er dejligt at leve!”⁵

Døden er i den eskimoiske religion blot en overgang til en anden tilstand, og er ikke som i f.eks. kristendom forbundet med en dom pga. ens gerninger og ugerninger i livet.

Angakkoqen Odark bekendtgjorde selv at han ikke vidste hvad døden bragte, men som regel sagde man at livet ville fortsætte i enten dødsriget under havet eller oppe i himlen. Mest praktisk var det at komme under havet da mængden af fangstdyr, såsom sæl, i denne verden var langt større.

Fordi døden var en overgangsfase, kunne den være farlig, og den skulle derfor mestres via tabuer og ritualer. Hvis man ikke overholdt disse regler, kunne man som før nævnt, risikere at den afdøde ville vende tilbage som et vredt genfærd. Ved et dødsfald ville Netsilik-eskimoerne, et inuitfolk fra Nunavut, udføre forskellige ritualer, såsom at de ikke redte deres hår i en bestemt periode og ikke rensede deres fedtstenslamper⁶. Set med moderne øjne var der således ikke altid en logisk forbindelse mellem en hændelse og det tabu eller de ritualer, som var forbundet med det. Omvendt kan man også i andre tilfælde se en klar begrundelse- Her kan nævnes tabuet mod at spise havdyr og landdyr på samme dag. Formålet med dette tabu var for inuit at holde orden i og balance mellem de to verdner⁷.

Fødsler

⁵ Sjæl gør dig smuk, Ole Jørgensen s. 35

⁶ The Netsilik Eskimo, Asen Balikci s. 222

⁷ The Netsilik Eskimo, Asen Balicki s. 223

Fødsler var, i den eskimoiske religions samtid, præget af frygt og blev anset som noget farligt⁸ da børnedødeligheden var høj, men samtidig også meget vigtig da det sikrede slægtens overlevelse. Derfor fandt man naturligvis et stort behov for en masse regler for en vellykket fødsel og for at bevare moderens og barnets liv. F.eks. måtte en nybagt mor ikke forlade sit hus en måned efter fødslen med den begrundelse at hun var uren. En kvindes position i det eskimoiske samfund var bl.a. defineret af hendes evne til at føde børn. Derfor så man også mange regler i forbindelse med abort. Havde en kvinde aborteret et barn, anså man hende som mere uren end hvis hun havde gennemgået en vellykket graviditet. Hun måtte ikke nævne fangst dyr eller tilberede skind⁹, for at nævne et par eksempler.

Set udefra kan tabureglerne i den eskimoiske religion virke enormt indviklede, mange og uden rationel begrundelse. I bogen Grønlands Religion står der således:

”Eskimoerne har ikke kunnet give nogen klar begrundelse for disse indviklede regler (..)”¹⁰

Men ser man overordnet på taburegler vil man se at fælles for taburegler er at der ses flest regler og ritualer på områder hvor hverken det enkelte menneske eller samfundet har en direkte kontrol.

Angakkoq

En angakkoq har haft en særlig samfundsbevarende rolle i inuitsamfundet, især når det gjaldt overholdelse af tabureglerne. Angakkoqen har med sine shamanske evner, adgang til den transcendent verden, hvor han har mulighed for at få at vide hvorfor f.eks. Sassuma Arnaa (Havets Moder) vælger at forårsage misfangst, ved at holde fangstdyrene tilbage. Ofte kan skylden lægges på en enkelt person, der ikke har overholdt tabuer eller ritualer. Synderen må derefter stå skoleret over for resten af bopladsen og erkende sin ugerning. Derved kan man se og forstå at et enkelt individs opførsel kan, set indefra, være skyld i misfangst og derfor eventuel sultedød for en hel boplads. Dette vidner om en

8 Grønlands religion, M Hindsberger s. 13

9 Grønlands religion, M Hindsberger s. 14

10 Grønlands religion, M Hindsberger s. 14

afhængighed og et fælles *ansvar* overfor hinanden.

Angakkoqen Najagneq som Knud Rasmussen mødte på en af sine mange rejser

I de små eskimoiske samfund har en angakkoq en status som en slags mægler mellem den rigtige verden og den overnaturlige verden med hans evne til bl.a. at foretage sjælerejse. Hans troværdighed i forhold til resten af bopladsen er styrket af den lange angakkoq-uddannelse som påbegyndes allerede ved 6-12 års alderen, ofte ved oplæring af en ældre angakkoq. Igen ses regler og komplicerede handlingsmønstre for at opnå denne status. Allerede fra fødslen ville man være i stand til at vurdere om barnet havde en fremtid som angakkoq, f.eks. ved at være den eneste overlevende af en stor søskendeflok, særligt specielt udseende eller født med sejrsskjorte¹¹. Kravene for at blive angakkoq er som reglen spontane og altså ikke op til en selv at opfylde, og derfor er det ikke op til en selv at blive angakkoq, men derimod op til "skæbnen". Dette har været en måde at undgå misbrug af selve statussen som angakkoq.

¹¹ Sila, Anders Bjørn s. 52

Gudsforestilling

I den eskimoiske religion er der ikke decideret guder, men snarere gudelignende skikkelser i form af Sassuma Arnaa (havets moder), Aningaaq (Månemanden) og Sila.

Sila er naturens, snarere kosmos', Inua, og selve ordet sila kan oversættes til både "luft" og "forstand".

Sila er en kraft og har magt over vejret og kan straffe menneskene med frygtelige stormvejr og naturkatastrofer ved brudte taburegler. Sila er i luften, overalt som en slags gud, men kan nærmere beskrives som en energi der besjæler verden (kosmos). Kun i historien om den forældreløse Kaassassuk møder man Sila personificeret som en kæmpe stor hund med menneskeansigt¹².

Sila der er ved at slynge Kaassassuks barndom væk med sin hale. Statuen er hjemmestyrets vartegn
Sassuma Arnaas oprindelse findes i forskellige sagn og myter, men tilfælles har de at hun engang var en ganske almindelig pige som blev udstødt af sit samfund¹³ og derefter tvunget i havet med afhuggede

¹² Sila, Anders Bjørn s. 38

¹³ Sila, Anders Bjørn s. 45

fingre. Da hendes fingre ramte vandet blev de til de forskellige havdyr såsom sæler og hvaler. Altså er de havdyr hun værner om en del af hende selv. Derudover kan hun pga. sine manglende fingre, ikke selv rede sit hår, men er afhængig af at en angakkoq kommer ned til hende og reder det ud.

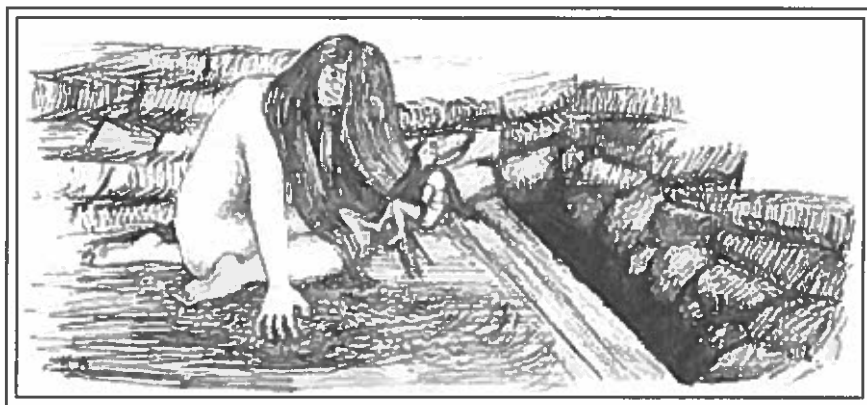

Illustration af Havets Moder – Karale Andreassen, som tydeligvis ikke kendte til historien om hendes afhuggede fingre

Aningaaq har ligesom Sassuma Arnaa også været et ganske almindeligt menneske, og betegnes nogle steder som hendes mandlige modstykke. Han fik sin status som månen da han løb efter sin søster Maliina, efter at hun havde opdaget at de havde ligget sammen til en lampeslukningsleg. Hun løb væk af skam og tog en fakkell med sig og blev til solen. Aningaaq løb efter hende, ligeledes med en fakkell, men den gik ud og han sad fast i himlen og blev til månen med sit blege lys.

Månemanden beskrives ofte i sagn med en tung seksuel aura som emmer af frugtbarhed¹⁴. Han hersker da også over alt levendes frugtbarhed. Derudover kontrollerer han også naturfænomener og holder øje med om tabureglerne bliver overholdt, og hvis ikke de bliver det, vil han sanktionere dem ved at holde fangstdyrene tilbage. Disse evner giver en meget gudelignende status, men i sagnet om Nalikateq (Lungeædersken)¹⁵ bliver han næsten slået ihjel af en mand som havde brudt en masse taburegler:

”Månemanden havde en stor hætte i sin pels, den begyndte manden at sno rundt, så månen var ved at

14 Sila Anders Bjørn s. 48

15 Grønlands religion, M Hindsberger s. 26

kvæles (..)"¹⁶

Her ses Månemanden som et menneske som kan dræbes, på trods af sine evner.

Altså er Sassuma Arnaa og Månemanden ikke almægtige guder som hvis man så på den kristne religion, hvor Gud er størst af alle.

Hvis man ser på andre samfund end det eskimoiske, som f.eks. Asa-troende vil man se at der vil være en høvding og/eller en familie som har højere status end resten af samfundet, blot ved at være født ind i sin status. I sådan et samfund vil man ofte se at deres religion også er baseret på en gud eller flere guder, som er almægtige og menneskene langt overlegne. Man accepterer sin plads i samfundet og er man født med lav rang, dør man med lav rang.

I det eskimoiske samfund er den vigtigste person på bopladsen Storfangeren, og det er han blevet ved at være dygtig til at tage på fangst og derfor yder meget for sine bopladsfæller. Status som storfanger er ikke noget man kan arve eller give i arv, i modsætning til f.eks. kongeværdighed eller en adelstitel. Og angakkoqen, som også er yderst vigtig for samfundet, skal først igennem en årelang uddannelse før han kan kalde sig angakkoq. Altså var det eskimoiske samfund et meritokrati hvor man fik sin rang og status baseret på den kompetence og intelligens, som man selv havde. Dette afspejler sig i det eskimoiske gudebillede hvor man viser respekt og ærefrygt over for f.eks. Sassuma Arnaa, pga. hendes evner og sanktioner, men ikke direkte tilbøder hende som en guddom da hun groft sagt "bare" gør hvad hun skal for at holde naturens balance ved lige.

Inuiternes livsførelse

Som sagt tidligere var de eskimoiske samfunds rangorden præget af ens evner og kunnen.

Eskimoerne formåede med meget sparsomme ressourcer at forsyne sig med de nødvendigheder der var behov for i så barskt et miljø de var udsat for. Deres forhold til den mere materielle kultur var pga. deres nomadevandring meget anderledes end den vi ser i f.eks. samtidens Danmark. Ens sparsomme

¹⁶ Grønlands religion, M Hindsberger s. 27

ejendele kunne eksempelvis være en amulet som man nemt kunne have med sig omkring.

Inuiternes liv var hårdt og der var et behov for en ramme. Som mange andre religioner, har den eskimoiske religion forsøgt at svare på f.eks. hvorfor solen skinner og hvorfor kvinder bliver gravide, i det hele taget hvorfor verden er til.

Tabureglerne var gentagelse efter gentagelse, og en måde at være på den sikre side, da der ikke var overskud til ulykke, som misfangst var. Set udefra er risikoen for misfangst fuldstændig spontan og umådeligt svært at forebygge. Taburegler har været en måde at få inuiternes levevilkår til at give mening, om end ikke give dem en mulighed for at rette op på "skaden" igen.

Tabureglerne blev flere og flere og det blev en udfordring at skulle have en dagligdag til at fungere med dem alle. De var alle blevet mundtligt overleveret, og tiden havde højst sandsynligt forskudt ritualerne og ved mange regler var logikken bag dem blevet tabt.

Kristendommens indførelse

Da missionærerne bragte kristendommen til inuitterne blev det modtaget relativt set meget nemt og blev hjulpet af at mange så det som et tilbud om et langt mindre besværet liv:

"Taboo was the first block of local belief to collapse. It is true that the innumerable taboos observed by the Netsilik were a heavy load to bear."¹⁷

"På samme måde havde mange lyst til at slippe for de mange besværlige taburegler, der tit kunne være en sand plage i det daglige liv."¹⁸

17 The Netsilik Eskimo, Asen Balikci

Særligt kvinder så det også som en mulighed for et nyt og nemmere liv med kristendommen, da den eskimoiske religion havde pålagt dem så mange taburegler i forbindelse med graviditet, menstruation, abort mm.. og derfor gjorde dem meget begrænsede og undertrykte. Også unge mænd kunne finde interesse i kristendommen, for at få en højere rang samfundets nye måde at fungere på.

Hans Egede, dansk-norsk missionær i Grønland

Sammen med missionærerne, tog handelsskibe også op til inuitterne og handlede med dem, ved at bytte varer. Inuitterne, som før havde været selvforsynende, fik nu langt flere muligheder end før, hvor udvalget af madvarer og materialer var meget sparsomt. De nye muligheder var et nyt kapitel for de før meget isolerede Inuitter, og taburegler blev forældede.

Konklusion

Inuitterne var svært isolerede fra resten af verden og de manglende indtryk fra omverdenen giver anledning til at leve slavisk efter taburegler uden at stille spørgsmålstejn til hvorfor det egentlig skulle være nødvendigt. Det var først meget sent at udefrakommende indtryk kom og udfordrede inuitternes levemåde.

I denne opgave har jeg undersøgt og redegjort for den eskimoiske religions taburegler og derefter kigget på dets gudeskikkelser. Derefter har jeg vurderet at inuitternes livsførelse og samfundsmoral har været afhængig af retningslinjer som tabureglerne fungerede som. Jeg konkluderer at tabureglerne

18 Eskimoerne og kirken, Mads Lidegaard s. 172

bukkede under for en enklere løsning, som kristendommen tilbød, og jeg kan også se at inuitterne blev befriet af en tung byrde.

Litteraturliste

Balikci, Asen: "The Netsilik Eskimo", Natural History Press 1970

Bjørn, Anders: "Sila", PANTHEON 1992

Jørgensen, Ole: "Sjæl gør dig smuk", Lobo Agency 1981

Lidegaard, Mads: "Eskimoerne og kirken", Atuakkiorfik 1991

Hindsberger, M: "Grønlands Religion", Gads forlag 1977

Sonne, Birgitte: "Eskimoiske døderitualer", Institut for religionssociologi – Københavns universitet
1980

Fangst og dyr i eskimoisk religion

STUDIE PRO 2017.

3R

Religion

7.12.17

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Hovedtræk i eskimoisk religion med særligt fokus på handlingsmønstre i forbindelse med fangst og dyr	4
Handlingsmønstre i forbindelse med fangst og dyr i eskimoisk religion	7
Nutidens grønlanderes syn på fangst og dyr	13
Konklusion	18
Litteraturliste	20

Indledning

Jeg vil i denne opgave arbejde med hovedtræk i eskimoisk religion, hvor jeg særligt sætter fokus på handlingsmønstre i forbindelse med fangst og dyr. Jeg finder dette emne spændende, da dyrene har været en grundlæggende ressource for grønlændere i årtusinder. Utallige generationer af inuitter har således været afhængige af fangst for at kunne overleve i det benhårde arktiske klima, men samtidig har de opstillet regler med rod i religiøse forestillinger og myter, som fangsten skulle foregå efter. Hvorfor havde man sådanne regler? Hvordan påvirkede de fortidens fangere og samfund? Og lever de videre i dagens Grønland eller forsvandt de, da inuitterne mødte omverdenen med efterfølgende kolonialisering og religiøs og samfundsmæssig forandring til følge? Disse spørgsmål ønsker jeg at undersøge.

Min opgave er tredelt: I det første afsnit vil jeg præsentere, hvilke religiøse forestillinger inuitterne havde med fokus på dyr og fangst. Jeg vil inddrage myten om Sassuma arnaa, inuitters syn på fangstdyr og deres opfattelse af rene og urene mennesker og genstande. Derefter vil jeg med inddragelse af uddrag fra Knud Rasmussens "Fra Grønland til Stillehavet I-II" og Hanne Josephsens "Eskimoerne – en tekstcollage om religion og eksistens" samt "Aataaliannguaq" undersøge, hvordan de religiøse forestillinger faktisk påvirkede inuitterne, når de tog på fangst. Jeg afslutter opgaven med at perspektivere til de nulevende grønlænderes holdning til fangst ud fra Martin Brandts "Brandts nr. 20" og uddrag af Finn Lynges "Hvad nu? Tanker om Gud til adspredelse og samling. En Narsaq Huspostil ved Finn Lynges", samt hvordan grønlændernes holdning til fangst har forandret sig ift. Vores forfædre.

Hovedtræk i eskimoisk religion med særligt fokus på handlingsmønstre i forbindelse med fangst og dyr

Inuiternes religion og syn på naturen ses tydeligst gennem deres tro på besjæling, troen på *Sassuma arnaa*¹ og deres skelnen mellem det rene og det urene. I dette kapitel vil jeg gennemgå disse tre hovedtræk i inuiternes trosverden og bruge dem i næste afsnit til at beskrive, hvordan inuitterne inkorporerede² deres tro i fortællingerne om, hvordan man skulle handle, når de var på jagt. Alle tre hovedtræk er interessante, fordi de går igen hos inuitterne overalt i Grønland.

Inuitterne levede i langt højere grad i, af og med den vilde natur i de arktiske egne end vi grønlændere gør i dag. I deres trosverden var alt i naturen besjælet og havde *inua*^{3,4}. På den måde blev naturen anset for hellig og levende. I denne begrebsverden havde dyrene inuitterne jagede altså en sjæl, præcis som menneskerne. Denne var adskilt fra deres krop, og når en jæger dræbte et dyr i jagt eller fangst, mente inuitterne, at jægeren stjal kroppen fra dyrets sjæl. Dyrets sjæl kunne dog gå videre til et andet dyr af samme arts krop. Inuiternes tro var derfor også troen på reinkarnation.

Reinkarnationen kunne dog også gå galt, såfremt fangeren ikke viste dyret den fornødne respekt ved at udføre bestemte fangstritualer, brød et tabu eller ikke sørgede for at dyrets sjæl kunne vende tilbage til et nyt legeme.⁵ Eksempler på sådanne handlinger var f.eks. at placere en nedlagt isbjørns hoved i retningen den kom fra, så dyrets sjæl kunne vende tilbage til et nyt legeme eller smide en nedlagt og fortæret sæls knogler tilbage i havet det sted, hvor den var nedlagt.

Hvis jægerne undlod at handle i overensstemmelse med de gængse handlingsmønstre kunne det få de afdøde dyrs sjæle til at tage hævn over jægeren. Hævnen var at forårsage, at andre fangstdyr flygtede, hvorved der skabtes sult i jægerens småsamfund.

¹ Havets moder

² Integrere

³ *Kaarma*, sjælen i det, ejeren, dens menneske eller ejer

⁴ C. Engelbrechtsen og Jørgen Thomsen: "Inua begrebet", *Ilinniusiorfik* 2013, l. 9 s. 41.

⁵ L. Brandstrup og H. Brandstrup: "Riter i forbindelse med hvalfangst", Gyldendal 1975, l. 27 s. 41.

Straffen for overtrædelsen af de rette handlingsmønstre under jagt var med andre ord kollektiv for hele samfundet, hvorfor den enkelte jæger ikke bare har været ansvarlig for egne handlinger, men samtidig har måttet tænke på det kollektiv han var en del af. Denne tanke har naturligt affødt en æresfrygt for naturen og en åbenlys grund til ikke at udfordre den eksisterende orden af frygt for, at hele ens samfund ville kunne gå til grunde af det.

Forbrydelser mod dyr og naturen kunne dog også hævnnes af dyrenes vogter *Sassuma arnaa*. Hun ansås af inuitterne for både vogter og hersker og alle dyr og dermed også tabureglernes vogter. Hvis inuitterne – både jægere og ikke-jægere – gennem deres handlinger forbrød sig mod enten dyr eller naturen selv, kunne hun straffe dem.⁶

Sassuma arnaa havde oprindeligt været et normalt menneske, der var blevet udstødt af sine egne og smidt i havet som straf for en overtrædelse af de gældende normer. Hun var således både menneskelig og guddommelig og giver på den ene side inuitterne dyr til fangst, men opretholder samtidig fra havets bund naturens orden ved at straffe inuitterne for brud på rette handlingsmåder og tabuer.

Som med dyresjæle, som havde oplevet overgreb, straffede *Sassuma arnaa* også kollektivt. Hun kunne kontrollere dyrene og derved skabe misfangst ved at lade alle dyr til sig, så de kunne gemme sig i hendes lange hår, så de sad fast der bevirkede at menneskene ikke havde noget at jage.

Sassuma arnaa er interessant fordi det udvider mængden af handlinger og tabuer, som inuitterne skulle overholde. Det var således ikke kun jægerne, der dræbte dyr, som kunne påvirke inuitternes mulighed for jagt og derved overlevelse, men også resten af inuitterne i bopladsen, hvis de forbrød sig mod naturen i bredere forstand.

Sådanne forbrydelser mod naturen kan ses ift. inuitternes syn på de rene og det urene. Fangstdyrene mentes at være bange for urene ting, hvorfor inuitterne opretholdt meget strikse regler for, hvad der ansås som hhv. rent og urent i det daglige liv så det ikke påvirkede jagten negativt.⁷

⁶ Anders Bjørn: "Havkvinden", Pantheon 1992, l. 15, s.45

⁷ L. Brandstrup og H. Brandstrup – "Det mytiske begrebs indhold", Gyldendal 1975, l. 3, s. 26.

Mennesker der har været i berøring eller fysisk kontakt med døde, eller mennesker der har taget del i fødsler, skulle f.eks. isoleres fra resten af samfundet, fordi begge dele blev betragtet som urent. Også menstruerende kvinder blev anset for urene og skulle isoleres fra bopladsen for ikke at bringe uheld over alle.⁸ Dette var vigtigt ift. jagten, da kvinder mentes ansvarlige for deres mænds lykke, når disse var på jagt. Hvis en kvinde således ikke påtog sig ansvaret for sin mand og ikke gennemførte de nødvendige ritualer og overholdt de gældende tabuer, ville hendes mand miste fangstlykken og derved opleve misfangst.⁹

Jægerne selv var underlagt andre traditionsbestemte kulthandlinger inden han gik på jagt. Han skulle f.eks. iklæde sig en ren dragt¹⁰, hvilket sikrede den fornødne respekt overfor naturen, når han begav sig fra den verdslige¹¹ til den ædle og guddommelige verden, hvor dyrene opholdt sig. Samtidig ville dyrene ikke skræmmes væk fra ham grundet hans urene klæder, når han nærmede sig. For at tiltrække dyrene bar jægerne udsmykket fangstgrej og amuletter.

Jægeren måtte heller ikke besørge eller spytte i havet, hvor dyrene og *Sassuma arnaa* opholdt sig, når han var på jagt, da alt som kom ud af den menneskelige krop blev anset for urent. At bryde dette tabu ville fornærme dyrene og havets moder, som derfor kunne give den ansvarlige eller hele bopladsen en kollektiv straf. Jægerne måtte derfor medtage en pose til dette formål, når de skulle på havet¹².

For alle tre hovedtræk i inuiternes religiøse verdensforståelse er straffen for at forbryde sig mod fangstdyr og/eller naturen misfangst. Da dette ikke bare har haft potentiale til at true den enkelte, men hele bopladsen, har overtrædelse af tabuer naturligvis også været forbundet med stor social stigmatisering som f.eks. udstødelse af inuitsamfundet. Religionen har således været en rettesnor, som inuitterne fulgte for at sikre deres overlevelse. En rettesnor som indeholdt vejen til livet, men også kunne betyde døden for dem der ikke kunne eller ville følge den.

⁸ L. Brandstrup og H. Brandstrup: "Handlingsmønstre i forbindelse med fødsel – menstruation - død", Gyldendal 1975, I. 27 s. 48.

⁹ L. Brandstrup og H. Brandstrup: "Riter i forbindelse med hvalfangst", Gyldendal 1975, I. 12 s. 26.

¹⁰ L. Brandstrup og H. Brandstrup, -ibid. I. 5. s. 27.

¹¹ ikke guddommelige verden

¹² L. Brandstrup og H. Brandstrup: "tekst om hvalfangst" Gyldendal 1975, I. 36

Handlingsmønstre i forbindelse med fangst og dyr i eskimoisk religion

For at se hvordan de religiøse handlingsmønstre spillede ind i inuitternes dagligdag og selvforståelse, kan man se på de historier (myter), som blev overleveret fra generation til generation af inuitter. Disse var med til at opretholde den religiøse forståelse og de påbud, der var i den religiøse verden. En anden kilde er tilrejsende europæeres beskrivelse af, hvordan inuitterne agerede ved jagt. .

Et godt eksempel på en mundtlig overleveret myte, som er blevet bevaret af John-Ell, er myten om kvinderne, der gik på hvalfangst. Myten omhandler to kvinder, hvis mænd havde aftalt en konebytning. Mændene lå i deres telte, da de to kvinder begav sig ud i natten for at skifte plads for natten. På vejen mødte de dog hinanden og faldt i snak, og mens de talte kiggede de ud over havet og så en gebommerlig hval, der svømmede ude ved bredden. Kvinderne blev i det øjeblik fristet til at fange hvalen alene og løb hurtigt ned til vandkanten uden at vække deres mænd.¹³ Ved vandkanten fandt de en harpun, som de dolkede ind igennem hvalens hale. Selvom de således fangede en hval til deres boplads, ender historien dog i tragedie: Hvalerne bliver fremover sky og bange for mennesker og har siden ikke vist sig ved kysterne, men lagt deres trækruter længere væk fra kysten.¹⁴

Historien indeholder en række af de religiøse træk, som er blevet beskrevet ovenfor: En succesfuld jagt er ikke nødvendigvis forbundet med at nedlægge et byttedyr (i dette tilfælde hvalen), men at sikre at naturens orden opretholdes samtidig. Dette har kvinderne, som ifølge inuittroen er urene, ikke forstået. De bryder et tabu og straffen er hård, da byttedyrene nu ikke længere er så lette at fange for nogen af inuitterne. De har således ved deres handlinger bragt deres boplads fremtid i fare.

Historien kan således bruges til at forklare inuitter, hvorfor kvinder ikke måtte gå på jagt, hvorfor hvaler ikke er tæt på bredden og hvorfor det er vigtigt at overholde tuberne i samfundet: Ifølge John-Ells fortælling om hvalfangst, var hvalerne et helt almindeligt syn på kysterne, men grundet

¹³ L. Brandstrup og H. Josephsen – ibid. l. 19.

¹⁴ L. Brandstrup og H. Josephsen – ibid. l. 23.

kvindernes handlinger, måtte man derfor frembringe nye handlingsmønstre i forbindelse med hvalfangst. Hvalerne var blevet sky og kom aldrig tilbage til deres trækruter langs kysterne, men sås dog stadig, så for at den krænkede hval ikke skulle skræmmes yderligere og for at undgå at den ikke skulle holde sig helt væk fra menneskene var der særlige fangstritualer. Inuitterne velsignede dem ved at vise den og deres levested respekt med særlige ritualer på land og til vands. Hvalerne er således tydeligt en del af noget helligt og dyrebart, som man ikke kan bruge efter forgodtbefindende.

Når hvalfangsten indtraf havde både mænd og kvinder derfor hver deres ritualer, begge for at vise respekt for selve dyret og dets hellige levested for ikke at fornærme det og skræmme det væk.

Inuitterne mente desuden at sådanne ritualer kunne sikre, at et nedlagt dyr ikke sank for hurtigt og derved løb harpunlinen ud og trak jægeren og hans båd med ned i dybet.

I sin fortælling nævner John-Ell også mænd og kvinder igennem hele sin for ligesom at fremhæve rollefordelingen mellem mænd og kvinder i samfundet. F.eks. starter han med at fortælle om mænd, hvor han indleder historien om at mænd er fangere og hvad de netop gjorde før hvalfangsten indtraf. Han fremhæver at det er mændenes pligt at skulle på fangst, for det var dem der havde redskaberne klar til fangst. Det er først midt i fortællingen, at kvinderne nævnes første gang. Det får den virkning at kvinder er underlagt mændene, både i hvor vigtige de anses for fortælleren, men også igennem historien: Mændene er klart kvindernes overhoved og det er således mændene, der aftaler, at kvinderne skulle ud til hinandens mænd under konebytningen. Kvinderne adlyder blot, men synder så alligevel grundet deres lyst til at dræbe hvalen og dermed bryde tabu. Konsekvensen er som sagt én, der rammer hele bopladsen.

Kvinden skulle i hendes ritual forestille sig at hun er hvalen ude på jagtpladsen. Jagtpladsen i det er manden/jægerens og kvindens hjem. Hun skulle dér ligge på langs inde på en briks, hvor de plejer at sove. Der skulle hun løsne alle snore hvilket symboliserer, "ingen stram harpunline" der kunne trække jægeren ned.

Rollefordelingen mellem mænd og kvinder i forbindelse med hvalfangsten, ses klarlagt i nedenstående skema: ¹⁵

¹⁵ L. Brandstrup og H. Brandstrup: - ibid. I. 30

	Mænd	Kvinder
Før drab på dyret	<ul style="list-style-type: none"> • Måtte overhovedet ikke spytte på hverken båd og hav fordi det ville forurene vandet. Hvis de absolut skulle spytte skulle de spytte på sig selv for ikke at gøre for at båd og vand ikke blev forurennet. • Skulle bringe særegnede pletter til at lade deres urin. • Måtte ikke forurene havet som er hvalernes hjem ved at lade vandet deri. 	Når tiden var inde til hvalfangst skal alle kvinderne bruge et særligt amulet lavet af hvid kvarts på hovedet og bruge det på hovedet. Selve amuletten skulle bruges til at vise hvalerne vej til jægerne.
Efter drab på dyret	<ul style="list-style-type: none"> • Har ikke nogen handlingsmønstre efter drab i denne tekst. • Kvindernes handling var afgørende for deres fangst. De komme ind i en livstruende situation og kan ende med ikke at komme hjem, da de kan risikere at blive trukket ned med hvalen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gifte kvinder skulle forholde sig i huset. • Måtte ikke vise sig udenfor huset, da det kunne skræmme hvalen væk. • Skal ligge på en briks med afslappede arme og strakte ben. • Skal løsgøre alle strammende bånd på klæder.

Selvom historien således på flere punkter ligger i forlængelse af de religiøse forestillinger, som der blev redegjort for i afsnit 1, er der også afvigelser. F.eks. bliver der ikke nævnt en direkte overmenneskelig autoritet over dyrene, som Sassuma arnaa. Respekten for naturen er dog tilstede og kan ses i tråd med myten om Sassuma arnaa: havet er f.eks. helligt fordi det netop er hvalernes hjem.

Ligeledes er det i riter i forbindelse med hvalfangst blevet forklaret at jægeren skulle iklæde sig nye dragter, når han skulle fra den almindelige verden ind til den hellige verden, hvor hvalerne opholdte sig. Det bliver dog ikke nævnt i "teksten om hvalfangst". Det vil sige at de ikke helt stemmer overens med hinanden hvad angår handlingsmønstre. Klæderne er i den ene vigtige og skulle være nye, da man anså gamle dragter for at være urene og kunne medføre ulykke. Dyr var bange for alt der var urent og ville derfor flygte fra jægeren.

Historien bevarer dog en del af tanken om det rene og urene i og med at teksten beskriver, at man ikke måtte spytte på hverken båd eller vand og måtte heller ikke urinere hav/vand da man ellers ville forurene det så man skræmte dyrene væk.

Historien nævner også, at kvinderne skulle bære en amulet af hvid kvarts på hovedet, hvilket ikke nævnes i "riter i forbindelse med hvalfangst". Omvendt er der dog også lighed mellem kvindernes handlingsmønstre i dem begge. Kvinderne forholder sig i huset/hjemmet som skulle forestille havet eller jagtpladsen. De skulle dér forestille sig at være hvalen der bliver fanget af jægeren og skulle derfor løsne alle stramme bånd så hvalen ikke sank til bunds med deres mænd. Hvis kvinderne ikke overholdt ritualerne og udførte dem, kunne det i værste fald føre til ulykke og misfangst.

Det siges at selvom jægeren var en god og dygtig jæger, kunne en hvalfangst ende galt, hvis handlingsmønstrene ikke blev overholdt. Det var således ikke fangerens dygtighed, men samspillet mellem ham, kvinderne og ritualerne, der var central.

Samlet set kan man således se, at inuitterne - både i tro og i handling - mente, at naturen skulle respekteres, såfremt byttedyrene ikke skulle skræmmes væk; at man ikke må besudle naturen ved jagt gennem handlinger eller kvindelig tilstedeværelse, samt at straffen for at bryde tabuerne var misfangst.

En anden myte, oralt overleveret af Cecilie Olsen og nedskrevet af Frederik Olsen, hendes sønnesøn handler om Aataaliannguaqs sjælevandring. Ifølge dannelsesmyten drog Aataaliannguaq, som var en ugift, omrejsende mand ud med sin kajak. Han mødte på vejen en meget smuk kvinde, som han blev forelsket i. Han fulgte efter hende og kravlede ind til hende i en rævehule. I rævehulen blev han lullet i søvn med en vuggevise.

”Sov nu, Aatálianguaq, og vågn, når foråret kommer!”¹⁶

Han sov inde i hulen indtil forårets ankomst, hvor han vågnede ved at ræven i rævehulen kravlede ud af hulen. Den smukke kvinde viste sig således at være en ræv, der blot havde været forklædt som menneske.

Aatálianguaq genfødtes efterfølgende ved at moder jord skyller ham ud i havet gennem en elv.¹⁷ I havet lever han videre inde i en spraglet sælkrop. Efterfølgende transformeres han til en netside og siden til en blåside. Til sidst begyndte han at vise sig for menneskene og lod sig også fange af en mand, der virkelig gjorde en indsats for at fange ham. Jægeren kæmpede således med at bugsere sælen, men bugseringen kildede Aatálianguaq frygteligt indtil det gik over af sig selv. Jægeren tog sælen med hjem og bragte den på land og her begyndte det at kilde igen. Sammen bragte jægeren og hans kone, som indtil da ikke havde kunne blive gravid, sælen ind i huset for at flænse den. Da de nåede hjertet i sælens krop, hoppede det ind i kvinden, der ikke kunne få børn. Kvinden blev dermed gravid og fødte et rigtig sprælskt barn:

”..da de åbnede for hjertet, sprang han ind i den ufrugtbare kvinde. Da han nu var kravlet ind i den ufrugtbare, blev hun svanger og fødte et spillevende barn”¹⁸

Parret kaldte barnet for Aatálianguaq og det siges at hans sjæl vandrede fra at være menneske til et dyr og blev til et menneske igen. Da han blev voksen manglede han aldrig noget, han fik alt hvad han ønskede sig og manglede aldrig sæler når han gik på fangst.

Fortællingen om Aatálianguaq er interessant fortælling om en mand, der bliver straffet for at have seksuel kontakt med et dyr, som han var blev forelsket i som han var så ivrig efter at få:

”Kvinden forsøger ..forgæves at overtale Aatálianguaq til at lade hende være, men må give op og invitere ham indenfor. Da han nu forsøgte at gå ind var åbningen ikke længer for snæver til ham”¹⁹

¹⁶ Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: ” ”Aataalianguaq”, Gyldendalske boghandel 1975. I. 24.

¹⁷ ”Aataalianguaq” – ibid.. I. 34.

¹⁸ ”Aataalianguaq” – ibid.. I. 62.

¹⁹ ”Aataalianguaq” – ibid.. I. 29.

Teksten er således både en advarende dannelsesmyte om, hvordan det kan gå ugifte mænd, men også et indblik ind i inuiternes syn på naturen og de skabninger, der boede dér. Aatáliannguaq genfødtes således af moder jord (naturen), når jagtsæsonen begynder, hvilket viser, at døden for inuitter ikke er en afsluttende begivenhed, men en overgang til det næste liv, hvor sjælen passerer fra én krop til den næste. For Aatáliannguaq er genfødslen også en adskillelsesfase efterfulgt af den liminale fase, hvor alt er muligt, men samtidig kaotisk. Situationen gentager sig efter at han er blevet fanget af jægeren og på ny genfødtes som menneske ved jægerens ellers golde kone.

Teksten fremstiller også mennesker og dyr som ligestillede på mange forskellige områder: Begge har en sjæl og begge tænker på samme måde. Aatáliannguaq er således bevidst om, at han ikke et menneske længere efter sin genfødsel, men et dyr. Desuden er det interessant at se, hvordan inuitterne ser på fangsten: Det understreges, at Aatáliannguaq lader sig fange af en dygtig jæger. Det er altså ikke mennesker, der alene kan snige sig ind på dyrene, men også dyrene som skal acceptere at blive fanget. I forbindelse med fangsten nævnes der heller ikke nogen negative aspekter: Der er ingen smerte, frygt eller lignende.

Nutidens grønlænderes syn på fangst og dyr.

I modsætning til fortidens inuitter, lever den moderne grønlænder under en ny religion og en ny samfundsmodel. Hvor inuitterne troede på besjælingen af naturen, er de fleste grønlændere i dag kristne og hvor inuitterne før var fordelt i primitive fangstsamfund er Grønland i dag et moderne forbrugersamfund. Dette påvirker naturligvis grønlændernes syn på naturen og jagten. Jagten er således ikke længere den eneste metode, hvorpå man kan opretholde livet for sig selv, sin familie eller sit lokalsamfund. På den måde kobles mange grønlændere fra naturen, som ikke længere er vores eksistensgrundlag, men en omstændighed vi bor i. Naturen betragtes indefra de opvarmede parcelhuse og kommenteres i sociale sammenhænge, men vi er ikke på samme måde underlagt den og behøver derfor ikke længere frygte den på samme måde som inuitterne.

Selve jagten er også forandret fra at være en måde at overleve på til en måde at skaffe penge. Uden troen på at dyrene og menneskene er ensartede væsner med en sjæl og uden troen på at naturen kan hævne sig, såfremt man krænker den, er det let at begå rovdrift på de naturlige ressourcer, der findes på land og i havet. I denne rovdrift genkender man kristendommens syn på naturen som underlagt mennesket, der skabes i Guds billede og har fået overdraget jorden til fri afbenyttelse. Grønland befinder sig dog ikke alene om denne udvikling, som man ser i nedenstående citat:

”Kristendommen har været næsten enerådende i den del af verdenen, hvor den industrielle revolution slog igennem, og det er derfor nemt at se en sammenhæng mellem kristendommens idé om mennesket som hævet over naturen og miljønedlæggelserne”²⁰

Industrialisering og økonomisk fremgang er med andre ord universelt foregået på bekostning af naturen og ses tydeligt i Grønland: Aviserne beretter således jævnligt om fuglebestande, der trues fordi lokale tager for mange æg fra deres kolonier og om fisk og rejer som biologerne mener er truet pga. overfiskning. Ironisk nok afvises sådanne advarsler ofte med, at æg indsamling og anden jagt er en del af grønlændernes tradition som naturfolk. Som efterkommere af inuitter, må man med andre ord gerne gøre dét, de aldrig ville have gjort: Begå overgreb mod naturen.

²⁰ T. Jensen og M Rothstein: ”Miljøkrise” l. 14.

Grønlænderne der ikke selv jager kan heller ikke sige sig fri for denne rovdrift, da de jo direkte aftager meget kød og indirekte nyder godt af de indtægter Royal Greenland og Halibut Greenland bidrager til den grønlandske Landskasse. Hvor ingen i inuitsamfundet ville sidde tavse ved et tabubrud som rovdrift, kan mange grønlandere i dag læne sig tilbage uden umiddelbar bekymring. Vi er ikke længere forbundet i forestillingen om kollektiv afstraffelse fra Sassuma arnaa, men nyder godt af kristendommens tanker om, at hver enkelte selv må tage ansvar for egne handlinger for at opnå frelse. Vi er bestemt ikke længere vores "broders vogter".

Forskellene kan ses i nedenstående skema:

	Eskimoisk religion	Kristendom
Forskelle	<ul style="list-style-type: none"> • Ikke styret af nogen • "totemforhold mellem mennesket og dyr"²¹ • dyr og mennesker er ligestillede og • Dyr har sjæl ligesom mennesket 	<ul style="list-style-type: none"> • Styret af Gud • "Mennesket er helt forskelligt fra andre dyr"²² (skabt i Guds billede) • mennesket er hersker²³ over naturen, dermed dyrene. • Mennesket har ånd, ikke dyret <p>Dyr er ikke besjælede</p>
Ligheder	<ul style="list-style-type: none"> • Mennesket er synderen • Kvinder 	<p>Mennesket er synderen</p> <p>Kvinder</p>

Hele denne udvikling skriver Finn Lyngé om i et uddrag fra kapitlet: "Om kirke og tro, fangstetik og sjæletab" i "Hvad nu? Tanker om Gud til adspredelse og samling. En Narsaq Huspostil ved Finn Lyngé". Lyngé beklager ikke bare udviklingen, men kalder den ligefrem "ugrønlandsk" og til skade for grønlanderne som mennesker, som afsjæles præcis som dyrene er blevet det i overgangen til

²¹ O. Jensen – "I vækstens vol. Økologi og religion", Gyldendal 1992. l. 41.

²² O. Jensen – ibid. l. 48. S. 151

²³ O. Jensen – ibid. l. 3 s. 149

kristendom.

Ifølge Finn Lynge skyldes dette den danske politik kendt som G-50 samt G-60. Disse skulle modernisere Grønland og gøre landet til en velfærdsstat på lige fod med Syddanmark. Men den moderne danske mentalitet følger med denne omstilling og gennemsyrrer samfundet:

”daniseringsbølgen i 50’erne, 60’erne og 70’erne medførte en massiv dansk påvirkning i skole, lokalbladene og radio og ikke mindst på arbejdspladserne”²⁴

Mens grønlænderne ligestilles med danskerne inden for det danske rige, ændres først mentaliteten hos grønlænderne fra en fangermentalitet til industriarbejdermentalitet.

”60’ernes og 70’erernes målrettede påvirkning af væsentlige dele af den politisk bevidste grønlandske ungdom med den venstreorienterede antiklerikalisme og generelt antireligiøse politiske retorik”²⁵

Dette medfører en rodløshed hos de uddannede grønlændere, som får nye meninger og håner dem der tror på gud. Grønlænderne som folk får derfor splittet deres identitet:

”nu har så nogle nymodens missionærer, kristendomshaderne, de militante og de ligeglade, vist sig på scenen og er i fuld færd med at pille sjælen ud af os alle andre”

Han mener derfor at det ikke er grønlandsk udviklingen sker den dag i dag:

”det er en meget ugrønlandsk udvikling, når man i enhver bank forkaster sig enhver religiøs eller åndelig virkelighedskategori og sætter en ære i at nedgøre alt der tilhører og destabiliserer den folkets kollektive stedsans overfor dybere anliggender, som nu i århundreder har været med til at bringe mange mennesker på ret køl, når det gik hårdt til”²⁶

²⁴ Finn Lynge: ”Om kirke og tro, fangstetik og sjæletab, Forlaget Atuagkat, 2008. I. 14.

²⁵ Finn Lynge – ibid. I. 22.

²⁶ Finn Lynge – ibid. I. 57.

Finn Lynge mener således, at grønlænderne ikke bare har tabt deres inuit-tro og dermed respekten for naturen, de har tabt selve troen og derfor deres moralske kompas til at finde vej i den moderne verden. Dette er interessant, fordi Finn Lynge således begræder, at den religion der oprindeligt erstattede inuiternes religiøse verdenssyn, nu selv er under pres. Kristendommen, der engang blev brugt til at retfærdiggøre en bestemt form for grådig, ikke-bæredygtig kapitalisme, står nu tilbage som en måde at komme tilbage på rette spor. Man kan symbolsk sige, at fra at være jordemoder for kapitalismen, skal kristendommen i dag være en opdrager for den.

Spørgsmålet der står tilbage er derfor om kristendommen eller nogen religion overhoved, kan have en sådan rolle? Selvom mange grønlændere i dag er medlem af Den grønlandske Folkekirke, kan man sætte spørgsmål ved, hvor mange af dem, der reelt er troende og hvor vidt disse troende ville lade sig styre af deres religion i spørgsmålet om udnyttelse af jordens ressourcer. Også andre steder ser man en dekobling mellem religion og kapitalisme: I Indien og Kina, hvor kristendommen aldrig var udbredt, trives kapitalismen derimod i bedste velgående.

Er inuiternes syn på verden med en naturlig orden og bekymringen om samfundet så helt forsvundet fra Grønland? Bestemt ikke! "Jagten" i det moderne Grønland er nu ved at gå ind i et nyt kapitel, hvor den udvides fra naturlige ressourcer til mineralske og fossile. Jern, rubiner, sjældne jordarter og uran er de mineraler, som er på grønlændernes læber, når man omtaler de fremtidige miner, som skal lukke hullet i Landskassen og muligvis erstatte bloktilskuddet fra Danmark. Selvom inuitterne kun i lille grad udvandt og bearbejdede mineraler, omfattedes disse også af deres verdensbillede, da de er en del af naturen. Inuitterne havde således sandsynligvis også fundet på både riter og tabuer til at respektere denne del af deres verden med, hvis de i større grad havde forarbejdet mineraler. Det er her interessant at se, at den moderne grønlænder i denne henseende slægter vores forfædre på og bekymrer sig om, hvordan sådanne udvindinger kan påvirke naturen. På tegningen af Martin Brandt kobles denne bekymring med den gamle inuit myte om Sassuma arnaa, som ses på havets bund sammen med angakkoq²⁷, der er i færd med at rede hendes hår. De ser dér begge forbavset på Cairns olieborings udstyr som akkurat er hejst ned for at bore efter olie. Tegningen viser således symbolsk, at den gamle måde at løse problemerne i samfundet på, hvor angakkoq sikrede at uorden i naturen blev genoprettet, er blevet erstattet af troen på at fortsat udnyttelse af de ressourcer, der er i naturen. Den stiller også skarpt på den omstilling Grønland har

²⁷ Åndemaner

gennemgået og sætter et stort spørgsmålstejn ved om det er den rigtige vej at gå. Sassuma arnaas straf er som sagt ikke én grønlanderne længere frygter, men i hendes sted er der kommet nye bevægelser og tanker: Den økologiske bølge, tankerne om bæredygtighed, Greenpeace og lignende bevægelser, der modarbejder råstofudvinding. Disse tanker er ikke specielt grønlandske eller afgrænsede til os som efterkommere af et naturfolk, men genfindes overalt i den industrialiserede verden. Brugen af Sassuma arnaas som symbol på dem er dog en måde at kommunikere disse bekymringer letforståeligt gennem en kulturel kontekst og viser, at inuiternes verdensforståelse ikke er tabt for grønlanderne.

Afsluttende er det også værd at bemærke, at ikke alt ved den ovenstående udvikling skal begrædes:

Inuiternes syn på ting og mennesker som rene og urene er således gået tabt, sammen med den patriarkalske familiestruktur de levede under. Kvinder kan således indgå i samfundet som fuldgyldige jægere og fangere, hvis det er det de ønsker uden at skulle frygte social eksklusion.

Konklusion

I min opgave har jeg indledningsvist præsenteret hovedtrækkene i den inuitiske religion, derefter hvordan disse religiøse forestillinger gik igen i inuiternes myter, handlingsmønstre og tanker omkring jagt og sidst hvordan det har påvirket det grønlandske samfund og grønlændernes syn på naturen i moderne tid.

Igennem opgaven tydeliggjorde jeg, at de religiøse forestillinger spillede tydeligt ind i inuiternes myter og savn. De troede med andre ord på, at an skulle have respekt for byttedyrene og naturen, at alt havde en sjæl og der eksisterede en naturlig orden imellem mænd og kvinder og mellem mennesket og naturen. Denne orden skulle forsvares og opretholdes for at overleve.

Det er også tydeliggjort at meget af den tro som inuitterne praktiserede efterfølgende er forsvundet fra Grønland da missionærerne, med Hans Egede som den fremmeste, ankom. Selvom ikke alt var godt ved inuiternes tro, kan man begræde, at den ikke i højere grad fik lov at påvirke inuitterne og Grønland i den rivende udvikling vi har gennemgået de sidste 100 år. Moderniseringen har ledt til en knæfald for kapitalisme og jagt som en lokalsamfundsmæssig overlevelsesstrategi er afløst af jagten på personlig rigdom og gevinster. Troen på den naturlige orden har stort set været forsvundet fra Grønland med rovdrift på vores ressourcer til følge.

Tro er dog ikke et afsluttet kapitel på Grønland og i min opgave, peger jeg på to nye strømninger indenfor tro. For det første præsenterer jeg Finn Lynges argument om, at vi gennem troen kan genfinde et moralsk kompas, så vi kan finde tilbage til en bedre samfundstilstand end den "ugrønlandske" vi befinder os i nu. For det andet præsenterer jeg et argument om, at inuiternes tro på respekten for naturen i dag kan genfindes i de forskellige "grønne bevægelser", som sætter spørgsmålstegn ved jagten på ressourcerne i vores land. Selvom tankerne i sidstnævnte ikke direkte er taget fra inuitterne, ligger de klart parallelt med dem og som det ses af Brandts tegning af Cairns boringer vikles de ind i hinanden. Vores inuit fortid bliver på den måde brugt som løftestang for den grønne dagsorden.

Personligt synes jeg det har været en ekstremt spændende opgave at skrive! Det har været en rejse tilbage gennem tiden og Grønlands udvikling og selvom jeg i dag, som moderne menneske i en næsten universel vestlig forbrugs kultur, har svært ved at forestille mig en anden leveform, er inuitternes overlevelseskamp og forståelse af naturen fascinerende. I et land, hvor omvæltningerne har været mange og dybe er inuitterne og deres tanker også en af de eneste – hvis ikke den eneste – fællesnævner vi har, og det er én der gør mig stolt af at være grønlænder.

Litteraturliste

Bog:

Anders Bjørn: "Menneske og dyresjæle", Pantheon 1992

"Tabu-regler i forbindelse med fangstdyrene" – ibid.

"Overgangsriter" – ibid.

Finn Lyng: "Om kirke og tro, fangstetik og sjæletab", Forlaget Atuagkat 2008

Klaus Engelbrechtsen & Jørgen Thomsen, "Dyrenes sjælevandring", Ilinniusiorfik 2013

"Havdyrenes oprindelse" – ibid.

Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Tekst om hvalfangst, fra Knud Rasmussen", Gyldendalske boghandel 1975.

"Opfattelsen af dyrene" – ibid.

"Aataaliannguaq" – ibid.

"Handlingsmønster efter drab på dyret" – ibid.

"Riter i forbindelse med hvalfangst" – ibid.

"Handlingsmønster i forbindelse med Fødsel – Menstruation – Død" – ibid.

"Sjælen" – ibid.

Ole Jensen: "I væksetens vold" – Gyldendal 1992

Martin Brandt, "Brandts nr. 20", Tiu Tiu 2010.

Tim Jensen og Mikael Rothstein: "Natur, miljø, dyr", Aschehoug Dansk Forlag 1998

Eskimoisk Religion: udleveret kompendium.

Tegning:

Martin Brandt: "Brandts nr. 20", Tiu Tiu 2010

Elev underskrift _____

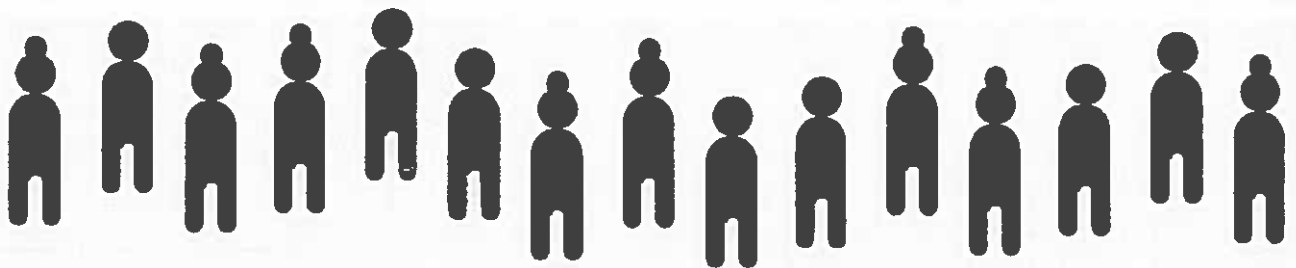
[Handwritten signature]

Tupilak & amuletter

Religion

Klaus Engelbrechtsen

Indholdsfortegnelse

Forside	1
Indholdsfortegnelse	2
Indledning	3
Magi	4
Tupilak	5
Amuletter	10
Ilisiitsoq og angakkoq	14
Konklusion	18
Kildefortegnelse	19

Indledning

Inuitterne i Grønland levede i et med naturen. De var et fangersamfund og fik alle deres forsyninger gennem deres jagt. Naturen og fangstdyrene har været alt afgørende for hvordan deres levevilkår og velfærd.

Inuitternes religion var tæt knyttet til naturen som de pålagde kræfter som de respekterede og frygtede, da den barske natur kunne være livsfarlig at begå sig i.

Inuitterne levede i små samfund hvor hvert individ havde en rolle. Mændene var fangere og kvinderne gik hjemme i bopladsen hvor de plejede hjemmet. Angakkoq'erne, ånemanerne, helbredte og vedligeholdte kosmos i kontakt med ånderne og ilisiitsoq kastede sort magi over deres fjender i skjul

Magi spillede en stor rolle hos inuitterne og som de havde en fast tro på.

Magiske amuletter beskyttede og styrkede dem med hver deres funktion.

Tupilakker, magiske væsner, blev hemmeligt fremstillet og sendt afsted for at dræbe skaberens fjender.

Forståelsen for disse magiske midlers virkning og indflydelse på samfundet kan opnås ved at fremstille kilder fra denne tid i forhold til en definition på den magi de troede.

Det vil jeg gøre i denne opgave.

Udover det vil jeg klargøre og vurdere hvilken status skaberne og udøverne af denne magi, angakkoq og ilisiitsoq, havde i samfundet.

Magi

Inuitterne havde en animistisk verdensopfattelse: De troede på at alt omkring dem havde en "inua", en sjæl. Dette gælder alt, ikke kun mennesker, dyr og blomster, men også ting som ikke er levende. De mente endda at begreber som søvn og sult også havde en inua.¹ Menneskene selv havde flere inue. I østgrønland troede man på at hver kropsdel havde en inua og at sygdom skyldtes, at den bestemte inua var fraværende.²

For at opretholde kosmos, verdensbalancen, skulle man have respekt og æresfrygt for alt omkring sig, inuitterne havde derfor mange tabu-regler, som de levede efter. Hvis man brød disse ville naturkræfter, elementernes inue, eller sjæle af døde mennesker eller dyr, hævne sig i form af dårligt vejr, sygdom eller død.³

De troede på at der udover disse, var kræfter som mennesket selv kunne fremkalde og skabe igennem magi. Dem brugte de bl.a. til at beskytte sig imod de større naturkræfter, men også at helbrede og gøre skade på bopladsfæller.⁴ Det var kun angakkoq'er (åndemanere) eller ilisiitsoq'er (hekse) der kunne udøve denne magi - de var magikyndige.⁵

En angakkoq var bopladsens forbindelse til overnaturlige kræfter og ånder. Det siges at angakkoq'er kunne se ånderne og at han selv havde hjælpeånder som hjalp ham gennem svære situationer. Han kunne foretage psycho pomp, altså trække sin sjæl ud af kroppen, for at tage på sjælevandring. Dette gjorde han når hans bofæller ønskede hjælp og helbredelse, det skete ved f.eks. at hente ånder der var stjålet med magi. Han gjorde det også for at besøgte naturens inue og genskabte verdensbalancen igennem besøget, hvis den var blevet brudt i forbindelse med brud af taburegler. Angakkoq'en var den i bopladsen som havde den kraftigste magi.⁶

¹ Anders Bjørn: "Sila" s. 37

² Anders Bjørn: "Sila" s. 64

³ Anders Bjørn: "Sila" s. 36-37

⁴ Anders Bjørn: "Sila" s. 74

⁵ Anders Bjørn: "Sila" s. 75

⁶ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s. 4-5 (70-71)

En ilisiitsoq udøvede sine kræfter i al hemmelighed - oftest for at skade sine fjender. Både mænd og kvinder kunne være ilisiitsoq'er, som havde fået deres kræfter ved enten at blive oplært i dem af ældre mennesker, eller igennem en angakkoq uddannelse som de aldrig blev færdig med. Ilisiitsoq'er var oftest ældre mennesker og holdte deres kræfter hemmelig overfor deres bofæller, da de ville miste deres kraft hvis de var offentlige.⁷

Udøvelse af magi havde mange forskellige formål. En angakkoq udøvede som regel magi af positive og konstruktive grunde og for at opnå noget som var til gavn for bopladsen. Altså udøvede han hvid magi - dette foregik offentligt. En ilisiitsoq udøvede tværtimod magi af negative grunde som hævn begær og misundelse som var grund i ønsket om at skade eller ligefrem dræbe en bopladsfælle. Altså udøvede en ilisiitsoq sort magi⁸, dette foregik i skjul og var grund til meget frygt og mistænksomhed. Ulykker og tragedier blev som regel forklaret med at en hævngærrig ilisiitsoq havde været på spil.⁹

Magi blev udøvet i forskellige former.

Serrat er trylleformularer som består af gamle ord, nogle af dem uden betydning. De skulle mumles i lav tone eller synges og udtales på en bestemt måde hvis man ville fremkalde deres kræft og opnå deres virkning. De blev anvendt i specielle tilfælde, hvor man havde brug for deres beskyttende eller styrkende kræft og kunne hvis de blev brugt for meget slides og miste deres kraft.¹⁰ Serrat var også den anvendte magi ved oplivningen af magiske væsner som tupilakker¹¹ og aktiveringen af magiske amuletter.¹²

Tupilak

En tupilak er et menneskeskabt væsen, som er skabt med magi.

Tupilakken betegnes som et ulykkesdyr da det har til formål at forvolde skade i form af sygdom og død.

⁷ Anders Bjørn: "Sila" s. 74-75

⁸ Anders Bjørn: "Sila" s. 64

⁹ Anders Bjørn: "Sila" s. 75

¹⁰ Anders Bjørn: "Sila" s. 79

¹¹ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlændere" s. 56

¹² Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe: "Illustreret religionshistorie" s. 133

Det var ikke alle som mestrede fremstillingen af en tupilak, som var en lang og indviklet process.

“En tupilak laves af mænd og kvinder, der er kyndige i trolddom”¹³

Som det fremgår i citatet skulle man besidde visse evner for at kunne skabe det kraftfulde og farlige væsen. Hvis man ikke selv kunne lave en tupilak, måtte man opsøge en som var kyndig i trolddom eller forvolde skade på anden måde.

Tupilakken en farlig form for magi som inuitterne troede på.

“Det ifølge traditionen mest foretrukne tryllemiddel, når det gjaldt om at komme et mennesket til livs, har i Grønland sikkert været tupilakken”¹⁴

Det var en metode til at skade sine fjender fra afstand og troen på netop dette magiske væsen har været udbredt. Tupilak historier er ofte makabre og fyldt med magi, de er derfor lette at huske og genfortælle.

“Derpå afskar han ligets ben og indsatte sneppens lange ben i stedet for”¹⁵

For at fremstille en tupilak, skulle der anvendes bestemte materialer. Disse materialer varierede fra skabning til skabning. Oftest anvendte man et barnelig som man omskabte til et væsen ved at kobinere det med døde dyr.

“Fuglen kryber ind i barnet! Snart er de to væsner forenet til én skabning. Fuglens vinger og fødder stikker ud af den tidligere barnekrop”¹⁶

Ved at anvende naturlige ting som var døde og sætte dem sammen til noget unaturligt skabte man et frygtindgydende væsen som man levede op.

En tupilak kunne også fremstilles af dyrekogler. Disse samlede man så mange forskellige af, som mulig og lavede et skelet. Som væsnets kød anvendte man mos og tørv, og til væsnets skind et gammelt briksunderlag.

“Ben af alle slags dyr slæbes sammen (...) siden samler man benene til et helt skelet (...) dyret beklædes med et gammelt briksunderlag der skal være uhyrets skind”¹⁷

Begge slags tupilakker var lige effektive og lige farlige.

¹³ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 55

¹⁴ Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe: "Illustreret religionshistorie" s. 134

¹⁵ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 58

¹⁶ Anders Bjørn: "Sila" - "Mitsivarnianaga-familiens tupilakker" fortalt af Karale Andreassen og Else Maqe o. 1895, s. 78

¹⁷ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 55-56

En tupilak var tilegnet en bestemt person, som man ønskede at dræbe eller gøre ondt. "et kunstigt ulykkesdyr, der sendtes ud for at ombringe og æde det udsete offer"¹⁸

Nogle steder mente man, at man udover dyreknogler skulle anvende materialer fra den person man ville få ram på.

J. Petersen fortæller om en ung pige fra Sermilik som ville dræbe sin familie.

"Hun havde gennem længere tid tilegnet sig de forskellige dele, afrevne hår, negle, tøjstykker, som tilhørte de udsete ofre"¹⁹

Hun anvendte en tupilak og havde derfor samlet på materialer til fremstillingen af den. Da tupilakken skulle forvolde hendes familie skade, hun samlede derfor materialer der havde tilhørt dem.

Det fremgår også i en tupilak-historie fra østgrønland som Knud Rasmussen har nedskrevet, at der blev anvendt materialer som var knyttet til den person man sendte tupilakken efter.

"en sene fra en sæl, der er fanget af gamle Peqigssarpik, der skyld i barnets død"²⁰

Historien handler om en mand som har opsøgt en åndemaner for at hævne sin broders død. Som det fremgår i citatet skal han skaffe et materiale der er knyttet til ham som var skyld i hans broders død.

Andre steder skulle man blot udpege sit offer for tupilakken før den tog ud for at dræbe eller sprede sygdom.

"Vedkommende skal da nævne navnet på sin fjende, som tupilaken derefter svømmer bort til"²¹

Som det fremgår i citatet ovenfor skulle man udpege sit offer ved at fortælle tupilakken dets navn.

Selve fremstillingen, sagt på en anden måde oplivningen, af en tupilak var en lang proces. Mange forholdsregler skulle overholdes, hvis man overtrådte disse kunne en tupilak miste

¹⁸ Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe: "Illustreret religionshistorie" s. 134

¹⁹ J. Petersen: "Tupilak", fra bogen "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" af Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen, s. 115

²⁰ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 57

²¹ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

al sin kraft. Hele processen skulle foregå i skjul og måtte holdes hemmeligt for især det tiltænkte offer, sådan at han eller hun ikke var forberedt på at møde tupilakken.

Nogle steder mente man at den magi som den troldoms kyndige anvendte for bl.a. at lave en tupilak ville miste al kraft hvis ikke den var hemmelig.

“Offentlig viden om de farlige kræfter, deres art og deres ophav, neutraliserede deres virkning”²²

Det betød at ingen vidste hvad medmenneskene i bopladsen foretog sig i det skjulte og der var derfor altid stor mistanke over for dem der synes at kunne magi for at udøve kunstner der ville forvolde skade.

En af de andre regler som fremgår tydeligt i beskrivelsen af fremstillingen, er at man når man samler et skelet ud af de mange anvendte dyreknoget, måtte begrænse berøringen af disse.

“men må, når man binder dem sammen, kun berøre dem med tommelfingeren og lillefingeren”²³

Det bliver ikke beskrevet hvorfor man kun måtte anvende tommel- og lillefingeren, men igen, at tupilakken ville miste alle sine kræfter hvis man ikke fulgte reglen.

Når tupilakken var samlet, skulle den oplives. Selve oplivningen er beskrevet i forskellige fremgangsmåder alt efter hvem der fortæller, de består dog af samme processer i både forenkede og detaljerede versioner.

“Dernæst skulle den groteske byldt gøres levende - det kunne ske ved at puste liv i den eller ved at fremsige trylleord. Når bæstet var blevet levende, fik det lov at sutte på tupilakmagerens kønsdele, så den kunne vokse og blive stor”²⁴

Det fremgår i citatet hvilke processer oplivningen af en tupilak består af. Mens nogle beskrivelser forenkler det til at en troldomskyndig blot skulle puste liv i en tupilak, eller nøjes med at lade den sutte på kønsdele, beskriver andre alle handlingerne udført i en bestemt rækkefølge.

Når tupilakken er oplivet får den besked på hvem dets offer er og den tager afsted for at forvolde den skade den er blevet skabt til udføre.

“Den færdige tupilak (..) blev så sendt afsted mod sit intetanende bytte”²⁵

²² Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" s. 112

²³ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 55

²⁴ Anders Bjørn: "Sila" s. 76

I nogle beskrivelse bliver den først smidt i elv og svømmer ned i havet for at blive borte et stykke tid før den gør dette, men beskrivelserne har tilfælles at tupilakkerne bliver sendt afsted.

"Her dykker den ned og bliver borte en tid (...) stikker den hovedet op af vandet og råber til sit ophav: 'Hvad skal jeg gøre?'"²⁶

Fremstillingen er da færdig.

Man mente at tupilakker kun kunne ses af dem som kunne lave dem, altså de magi kyndige, som Rolf Gilberg udtrykker i sin artikel "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren": "Tupilakker var usynlige for almindelige mennesker, men åndemaneren kunne se dem."²⁷

Dette udtrykkes også i en ældre historie om en tupilak der er kommet for at dræbe et sovende menneske.

"Den kigger hen mod menneskene på briksen der hverken kan se lys eller tupilak"²⁸

En anden beretning tyder da på at tupilakken kunne vise sig, og havde et så skæmmende udseende at det tiltænkte offer døde af synet.

"Ofte skræmmes ofret ihjel, blot tupilaken viser sit skrækindgydende ydre"²⁹

Tupilakkerne som det fremgår i citatet, var er frygtindgydende dyr. De beskrives som at have udseende som et fantasi dyr der er blanding af menneske og dyr.

"En tupilak har altid ansigt som menneske, men kan have skikkelse af en sæl, en hund, en bjørn eller en kvinde."³⁰

Østgrønlanderne mener som det fremgår i citatet at tupilakker altid har menneske ansigter. Det fremgår dog i en anden kilde, at de ligeledes kunne have hundeansigter.

"Den færdige tupilak der tit så ud som en sæl med hunde- eller menneskeansigt."³¹

Hvordan en tupilak så ud, kom an på hvad der var blevet anvendt til at skabe den. De tupilakker fremstilledes ved at omskabe barnelig havde ofte barneskikkelser med dyretræk, som det også fremgår i beskrivelsen af fremstillingen.

²⁵ Anders Bjørn: "Sila" s. 76

²⁶ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

²⁷ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s. 6 (72)

²⁸ Anders Bjørn: "Sila" - "Mitsivarnianaga-familiens tupilakker" fortalt af Karale Andreassen og Else Maqe o. 1895 s. 77

²⁹ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

³⁰ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

³¹ Anders Bjørn: "Sila" s. 76

I en beretning om et tupilak besøg, siges det at tupilakken kom med lys.

“Lyset er ikke helt som dagslys - eller som månelys. Der er et underligt blåligt lyst.”³²

Lyset er i rummet lige så længe tupilakken er der og forsvinder med den, altså er den forbundet med tupilakken.

De mange beskrivelser af tupilakkers udseende har det tilfælles, at de rejste hårene på inuitterne som kun kunne forestille sig dyret, som de frygtede.

En tupilak bliver sendt ud for at dræbe og bevæger sig frit både til lands og til vands.

“En tupilak kan tage sig frem overalt, idet den svømmer lige så let gennem vand som gennem jord og klipper”³³

Det er derfor svært at flygte fra den. En tupilak siges at dræbe ved at drukne, at skræmme til døde, eller at æde sit offer. Tupilakken ophører med at eksistere når den har gjort det den blev skabt til, nemlig at dræbe.

“Så snart en tupilak har fuldført sin opgave, ophører den med at eksistere”³⁴

Tupilakker var altså skabt med et enkelt formål. Hvorfor man ønskede en person død varierer, men den eneste anvendelse tupilakker havde, var at dræbe eller bringe sygdom.

Der hører en stor risiko til ved fremstillingen af en tupilak. Det lykkedes ikke altid for tupilakken at dræbe det tiltænkte offer, da denne kunne være beskyttet med magi som var kraftigere end den tupilakken havde.

“offeret var i besiddelse af så stor kraft, at tupilak'en ikke var i stand til at overmande vedkommende”³⁵

Var dette tilfældet, ville tupilakken vende tilbage til sin skaber og dræbe ham eller hende. Den ville da opfylde sin skæbne og ophøre med at eksistere. Dette bagslag var den største risiko ved fremstillingen af en tupilak.

“Hvis anslaget af en eller anden grund mislykkedes, f.eks. på grund af virksomme amuletter, slog det tilbage og ramte ophavsmanden, som nu måtte lide den skæbne han havde tiltænkt en anden”³⁶

³² Anders Bjørn: "Sila" - "Mitsivarnianaga-familiens tupilakker" fortalt af Karale Andreassen og Else Maqe o. 1895 s. 77

³³ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

³⁴ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 56

³⁵ Anders Bjørn: "Sila" s. 77

Som det fremgår i citatet kunne offeret beskytte sig imod tupilakker med amuletter som var en anden form for magi.

Det var derfor en satsning at sende en tupilak efter en anden. Den var tidskrævende og indviklet at lave og kunne komme til at ramme en selv. Det kan tænkes at det var god grund til at man ikke gjorde det ofte og uden god grund.

Amuletter

Amuletter skulle gavne den som bar den. De var en almindelighed blandt inuitterne.

“Alle østgrønlandere er forsynet med en amulet”³⁷

Knud Rasmussen som er citeret har foruden observeret at alle i østgrønland havde en i den tid han var der.

Inuitterne blev forsynet med en amulet tidligt i livet.

“Det enkelte menneske blev som regel forsynet med amuletter lige fra fødslen”³⁸

Man troede på at amuletterne havde en magisk virkning som kunne være til gavn for bæreren på mange forskellige måder.

“Nogle har til formål at beskytte bæreren mod sygdom eller andre farer, andre menes at give eller forstærke særlige evner.”³⁹

Man anvendte altså amuletterne til at beskytte sig mod ting udefra og styrke sig. Det var til fordel for et fangersamfund der levede tæt på naturen og dens kræfter og som havde en stærk tro på magi, der kunne skade dem.

Drenge og mænd fik mange amuletter fordi de brugte mere tid udenfor bopladsen, på jagt og ude på havet hvor der er flere farer.

“Især drenge og mænd brugte mange amuletter, da man anså deres liv for særligt farligt.”⁴⁰

Amuletterne bar man syet ind i tøj eller på en amulet sele. De materialer man anvendte til amuletten varierede alt efter hvilken virkning man ønskede amuletten skulle have.

“En bjørnesene, taget ud af bjørnenes underarm, giver frygtløshed og vældige kræfter”⁴¹

³⁶ Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe: "Illustreret religionshistorie" s. 134

³⁷ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s.53

³⁸ Anders Bjørn: "Sila" s. 79

³⁹ Jes Peter Asmussen og Jørgen Læssøe: "Illustreret religionshistorie" s. 133

⁴⁰ Anders Bjørn: "Sila" s. 80

Som det fremgår i citatet anvendte man bl.a., ligesom ved fremstilling af tupilakker men med andre formål, dele af dyr for at overføre dets egenskaber.

Man kunne dog bruge hvad som helst til fremstillingen af en amulet. Det anvendte materiales kendetegn var af betydning da det blev overført til at være amulettens virkning, og bæreren blev beskyttet eller fik nye eller forstærket egenskaber.

Spækslam fra det brændte lampespæk blev betragtet som et materiale med gode egenskaber. Det blev tillagt en beskyttende betydning, da det var det der var tilbage når ilden havde taget alt andet. Det kunne tåle ilden.

“Når man sædvanligvis bruger dette spækslam (..) det er noget, som er hærdet gennem den stærke ild”⁴²

Amuletterne skulle efter de var fremstillet, “aktiveres” med magi så de fik deres kraft. Det skete ved at man sagde en trylleformular over dem.

“Undertiden kræver en amulet for at blive virksom, at der blev fremsagt en serrat over den” Serrat er det grønlandske ord for trylleformularer, og altså det aktivering af en amulet krævede. En lighed amuletterne også har med tupilakkerne.

Udover de mere almindelige amuletter som tilhørte dagligdagen, fremstillede man amuletter som skulle beskytte imod bestemte farer eller give bæreren styrke til bestemte situationer.

Amuletter for en lettere fødsel, fangstamuletter der skulle styrke fangeren i hans jagt, kajak amuletter der skulle beskytte imod havet og amuletter der skulle beskytte imod en bofælles misundelse eller begær.

“Når en mand er dræbt ved trolddom, kan hans søn beskyttes (..) man fanger en ræv (..) over dette rævehoved lægges den venstre lalle af en sæl. Skulde nu en sjæleraner forsøge på at forgøre drengen ved trolddom, vil han forstyrres i sine forberedelser og skræmmes fra sit forehavende”⁴³

Citatet foroven er et godt eksempel på en amulet der fremstilles for en bestemt fare, da det beskriver troen på at en amulet fremstillet af de nævnte materialer vil beskytte en dreng fra at få den samme skæbne som sin far.

⁴¹ Knud Rasmussen: “Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere” s. 51

⁴² Knud Rasmussen: “Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere” s. 53

⁴³ Knud Rasmussen: “Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere” s. 48

Den samme slags magi som den beskrevede beskyttede et menneske mod tupilakker, altså stammede den kræft der kunne få en tupilak til at give bagslag, fra en amulet. Hvis amulettens magi var stærkere en tupilakkens, kunne den beskytte sin bærer mod faren af en tupilak.

“Tupilak’en kom op bag huset, og da den krøb op på taget, mødte den dér hans amulet, skarven, som hakkede den i ansigtet, da blev tupilak’en fortvivlet (..) Derpå vendte den sig mod sin ophavsmand”⁴⁴

Anvendelsen af og troen på amuletter gav, ligegyldig hvor stor deres virkning egentlig var, en følelse af tryghed og gavnede derfor inuitterne. Man kan tænke sig, at det at føle sig mere sikker og at tro på at en større kræft var med én, gjorde hverdagen og udfordringerne i den lettere at bære i et samfund hvor der ikke var andet at ty til.

En tupilak og en amulet er magiske midler inde for den samme tro, og har samme træk indenfor den betydning materialerne der udgør middelet har, samt oplivningen og aktiveringen der bestod af at fremsige en trylleformular. De to ting skal dog ikke blandes sammen da de er fremstillet med vidt forskellige formål.

En tupilak bliver fremstillet med ét formål; at gøre skade på en fjende. Den eksistere kun fra at den bliver oplivet til at den har nået sit mål og ædt et offer - enten ham eller hende skaberen havde tiltænkt, eller i tilfældet af et bagslag, skaberen selv. Tupilakken er et overnaturligt væsen der fremstilles af materialer som ikke beholdes, men hvis kræfter man overfører til et væsen hvis eksistens ophører. En tupilak er altså én gangs brug og skabes med ond hensigt.

En amulet fremstilles til at være beskyttende og styrkende. Den tilhører en bestemt person som ejer og beholder den i længere tid - nogle gange hele livet. Hver amulet har hver sin virkning og man kan derfor have flere af dem. Amuletten består af selve det materiale den fremstilles af og den kræft man tillægger den. En amulet skabes med god hensigt.

Tupilakker og amuletter er altså henholdvis fremstillet af to former for magi: En tupilak med sort magi og en amulet med “hvid” magi.

De to midler kan stilles som modsætninger da tupilakken angriber og amuletten beskytter. Kendskabet til midlernes oprindelige brug understreger dette.

⁴⁴ Anders Bjørn: “Sila” s. 80

Nu til dags sker det tit at de to ting bliver blandet sammen og opfattes som den samme. Den misforståelse skyldes bl.a. de små tandfigurer som også har fået tillagt navnet tupilak.⁴⁵

Rolf Gilberg referer i sin artikel "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" til uge- og månedsblade:

"en sådan artikel, som lægger ud med: 'Det var angsten for det onde i tilværelsen, som i sin tid fik eskimoerne til at begynde at skærer deres tupilakker'⁴⁶

Bladet reklamerer for tupilak tandfigurerne som efterhånden er blevet til en souvenir. De er ligesom mange andre ikke bedre vidende indenfor inuiternes naturreligion og fejl informerer derfor deres læsere ved at fortælle at disse figurer stammer fra den gamle inuit kultur. Det gør de ikke.⁴⁷

Den lille souvenir er en slags afbildning af en tupilak, da det forestiller et væsen som består af mange forskellige dyr, men har ingen direkte forbindelse med de oprindelige tupilakker. Beskrivelsen af anvendelsen passer til amuletter, som jo er det modsatte af en tupilak.

Rolf Gilberg mener at misforståelsen omkring disse tandfigurer og tupilakker, stammer fra at en åndemaner ville afbilde hvordan væsnet så ud til en dansk forsker og skar figurer ud i træ i stedet for at tegne tupilakkerne⁴⁸. Figurerne kom på museum og denne type af figurer er siden da blevet mere eftertragtet med tiden. Efter en større fordybning af den gamle inuit tro og historien og udviklingen af tandfiguren, slutter han sin artikel med: "Forhåbentlig kan læseren nu være enig med mig i, at "tupilak"-figurer ikke er en traditionel religiøs genstand, som blev fremstillet i angst for det onde, men derimod blev lavet for at tjene penge."⁴⁹

Tupilakker er altså magiske drabsvæsner, og ikke beskyttende amuletter som de idag fremstilles som, i form af tandfigurer.

Ilisiitsoq og angakkoq

⁴⁵ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s.9 (75)

⁴⁶ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s. 1 (67)

⁴⁷ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s. 8 (74)

⁴⁸ Billeder af disse figurer kan findes i: Anders Bjørn: "Sila" s. 78

⁴⁹ Rolf Gilberg: "Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren" s. 10 (76)

I og med at en ilisiitsoq havde evnerne til at udøvede sort magi som skadede andre, var der en stor frygt for dem. Det var dog tanken om en ilisiitsoq og dennes kræfter man frygtede, da en ilisiitsoq holdte sine kræfter og udøvelser hemmeligt og man derfor ikke vidste hvem de var.⁵⁰

En ilisiitsoq var en trussel for mennesker og derfor en trussel for samfundet. En ilisiitsoqs skadelige handlinger var tit motiveret af hævn eller misundelse og jalousi, derfor var alle i fare. Storfangerne som var vellidt i samfundet, nygifte par og andre som der kunne være skyld i misundelsen og jalousien var ofre for den sorte magi.⁵¹

Samfundet ønskede at fjerne truslen. Det gjorde de ved at lade åndemanere afsløre ilisiitsoq'er og dermed gøre deres udøvelser offentlige da de på den måde ville miste deres kræfter. I visse tilfælde dræbte man ilisiitsoq'en.

En angakkoq kunne ved åndemaning med hjælp af sine hjælpeånder udpege hvem der udøvede skjult magi. Man mistænkte især dem i bopladsen som ikke havde tilpasset sig godt og derfor var lidt udstødt. Den mistænkte som blev udpeget tilstod sin forbrydelse mod samfundet, også selvom denne var uskyldig. I forbindelse med tilståelsen troede man på at den såkaldte ilisiitsoq mistede sine kræfter. Tilståelsen var tilfældet ved de fleste udpegninger, da det var den bedste mulighed for den udpegede at redde sit eget liv. Nogle gange hændte det dog, at det ikke var tilstrækkeligt at den som mistænkes for at udøve sort magi tilstod, og man så det som en nødvendighed at dræbe dem. Drabet sås som en selvforsvars handling for hele samfundet.

Ved drab af ilisiitsoq'er paterede man liget for at undgå at sjælen ville komme tilbage og hævne sig.⁵²

Som det fremgår havde ilisiitsoq'er en dårlig status i samfundet. De blev opfattet som fjendtlige og farlige trusler som skulle ryddes af vejen, og man knyttede et liv i elendighed og det at skille sig ud som et tegn på at man var en ilisiitsoq.⁵³ Det kan have noget at gøre med at det netop var de mennesker som ikke havde det godt, der led af jalousi og misundelse, og at dette har ledt til at de ønskede deres medmennesker ondt og ville, hvis de fik chancen for at gøre det med magi, også benytte sig af det.

⁵⁰ Anders Bjørn: "Sila" s. 75

⁵¹ Anders Bjørn: "Sila" s. 75

⁵² Anders Bjørn: "Sila" s. 75

⁵³ Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" s. 114

Begrebet Ilisiitsoq fungerede også som en anden rolle i samfundet, da man brugte det som forklaring på uforklarlige tragedier og dødsfald.⁵⁴

Begrebet brugtes altså til at finde forklaringer og syndebukke til den sorg der kom af tragedien. Det gjorde døden og andre tragedier håndgribelig hvis de var et ondt menneskes skyld, som man derfor kunne rette sin vrede og beskytte sig selv imod for ikke at lide den samme død. Der var især brug for sådan en forklaring hvis dødsfaldet hændte selvom man havde overholdt tabu-reglerne. Mennesket ville føle at det var et bestemt fare som de kunne beskytte sig imod og hævne.

En angakkoq havde en speciel rolle i samfundet. Både mænd og kvinder kunne blive angakkoq'er, men det var oftest mænd som var det. Bestemte udvalgte børn som opfyldte nogle bestemte kriterier blev valgt til at være angakkoq lærlinge. De blev oplært i at være angakkoq'er fra barnsben og levede et anderledes liv hvor de fulgte bestemte tabu-regler. Det var først når de som voksne blev færdige med uddannelsen og bestod en prøve i deres færdigheder at de kunne fungere som angakkoq'er.⁵⁵

For at være angakkoq skulle man kunne komme i kontakt med ånderne igennem åndemaning, hvilket angakkoq'er mestrede efter den livslange uddannelse der bl.a. bestod af isolering fra samfundet hvor de igennem sult og ensomhed kom i et sinds stadie der gav dem kontakt med ånderne.⁵⁶

Det angakkoq'erne oplevede ville idag blive opfattet som en form for sindsyge der kom ud af isolationen i elendige forhold. Dengang troede inuitter, og angakkoq'en selv, at denne sinds tilstand var skyldtes kontakt med den transcendent verden, som gav angakkoq'erne deres magiske evner.⁵⁷

En af angakkoq'ers evner gjorde det muligt at være leddet mellem den transcendent verden og den verden inuitterne levede i. Hans funktioner var gennem sine evner at hjælpe dem som var i nød i form af helbredelse, rådgivning i beskyttelse imod de overnaturlige kræfter, rejser til de store magter for at oprette balance eller opnå

⁵⁴ Knud Rasmussen: "Myter og Sagn fra Grønland - Østgrønlandere" s. 46

⁵⁵ Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" s. 107-108

⁵⁶ Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" s. 114

⁵⁷ Anders Bjørn: "Sila" s. 51

frugtbarhed og til at bringe godt vejr tilbage.⁵⁸ Alt sammen afgørende faktorer for inuitterne der levede i et fangersamfund. Troen på at angakkoq'en havde evnerne til at gøre disse ting gjorde dem opnåelige og mennesket var derfor ikke fortabt i den daglige kamp mod naturen og de følger der var af at leve i et fangersamfund. Han var samfundets problemløser.

Angakkoq'er var tit selv storfangere og som regel bopladsens mest intelligente.⁵⁹

Hvis en angakkoq var god til at opfylde sin funktion i samfundet, fik han respekt af sine medmennesker og blev behandlet godt. I nogle samfund blev han anset som en slags leder der skulle beskytte og føre menneskene igennem tilværelsen.⁶⁰

Det var ikke tilfældet alle steder. Nogle angakkoq'er misbrugte deres magt som bopladsens åndemaner og fik deres respekt igennem den frygt hans bopladsfæller havde for ham og hans kræfter.⁶¹

En angakkoq's var højt stille i samfundet i de tider man følte man havde brug for hans kræfter og forbindelse til det overnaturlige og anså dette som respekt grundlag. Det var hårde tider og i nød at det var bekvemt at have en åndemaner som man troede på kunne formidle problemerne ved at bringe godt vejr og god fangst.

Det fremgår da også at den generelle tro på magi var størst når man havde brug for den kræft man troede det gav mennesket over deres egen skæbne.⁶²

En angakkoq's funktion i samfundet ansås som nødvendig og han havde derfor en god status, også fordi han netop udover sin rolle som åndemaner også tit var en god fanger og intelligent hvilket stillede ham i godt lys og gav ham respekt fra bopladsfæller.

Man anså hans evner som nødvendige, da han brugte dem til gavn for samfundet. Han har altså en rolle hvor alle kan bekræfte at han gør noget godt for samfundet og han er derfor godt stillet iblandt sine bopladsfæller hvis han er en god åndemaner.

⁵⁸ Anders Bjørn: "Sila" s. 59

⁵⁹ Anders Bjørn: "Sila" s. 60

⁶⁰ Lasse Brandstrup og Hanne Josephsen: "Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens" s. 114

⁶¹ Anders Bjørn: "Sila" s. 60

⁶² Anders Bjørn: "Sila" s. 80

Konklusion

Tupilakker og amuletter ansås for at være kraftige midler som hver især kunne have gode og onde følger. Det kan kritiseres hvilken virkning de virkelig havde, men det kan konkluderes at den stærke tro på disse magiske midler havde stor indflydelse.

Troen på at amuletterne ville beskytte og styrke bæreren af disse, gav uden tvivl denne en følelse af tryghed som ikke kunne undværes i det samfund inuitterne levede i med den naturreligion de havde og det miljø de skulle skabe en tilværelse i.

Troen på magi var dog også anledning til frygt for pludselig død og andre skader, da bl.a. tupilakkerne blev fremstillet til netop det. Det gav menneskene et middel til at skade deres bopladsfæller, og ligegyldig hvilken virkning de egentlig havde, var det udtryk for at ikke alle ville en godt.

En af de store roller magi har spillet for inuitterne, var at det kunne bruges til at forklare uforklarlige hændelser. Grunden til det har højst sandsynlig stammet fra menneskene trang til at forstå verden og leve vidende, fremfor at leve med det uvidende som ofte er mere skræmmende. Inuitterne levede i en tid hvor forklaringe ikke kunne foregå videnskabeligt, men med naturreligion.

Med tiden har nye tro med mindre frygt, teknologi og modernisering banet vejen for at miste troen på og give slip på en naturreligion der spillede den største rolle i tider hvor mennesket var i nød.

Vi kan blot kigge tilbage og prøve at sætte os ind i den animistiske verdensoplevelse inuitterne havde, og undre os over denne. Vi kan læse de kilder som er blevet skrevet ned og høre sagnene og myterne fra en forsvunden tid.

Kildefortegnelse

Asmussen, Jes Peter og Læssøe, Jørgen:
"Illustreret religions historie",
G.E.C Gads Forlag 1968

Bjørn, Anders:
"Sila - Grønlandsk religion",
Pantheon 1992

Brandstrup Lasse og Josephsen, Hanne:
"Eskimoerne - en tekstcollage om religion og eksistens",
Gyldendal 1975

Gilberg, Rolf:
"Tupilakken - den usynlige dræber og turistfiguren"

Rasmussen, Knud:
"Myter og sagn fra Grønland"
Gyldendanske boghandel - Nordisk forlag 1921

Rasmussen, Knud:
"Fra Grønland til Stillehavet"
KBH 1925

Rosing, Jens:
"Sagn og saga fra Angmagssalik"
Rhodos 1984

